J. J.

STERILITAS

consensu ac autoritate
Illustris Medicorum ordinis
in celeberrima Salana
sub præsidio

AUGUSTINI HENRICI FASCHII, D.

Anat. Chirurg. & Botan. Prof. Publ.
Archiatri Ducalis Saxonici *h.t.* Decani,
Patroni, Præceptoris, Promotoris ac Hospitis ætatem suspiciendi,

PRO LICENTIA

summos in arte medica honores & privilegia
Doctoralia legitimè capessendi,
ingenuo eruditorum examini submittitur
à

JOHANNE MICHAELE BERTUCHIO,
Gothano,

in auditorio majori,
horis ante & pomeridianis,
ad diem Febr. an. CIↃ IↃC LXXXIV.

JENÆ,
LITERIS KREBSIANIS.

Sereniſſimo Principi ac Domino,

DN. FRIDERICO

Duci Saxoniæ, Juliaci, Cliviæ & Montium, Landgravio Thuringiæ, Marchioni Miſniæ, Principali Dignitate Comiti Hennebergiæ, Comiti de Marcâ & Ravensburgo, Dynaſtæ in Ravenſtein & Tonnâ,

Domino Meo Clementiſſimo,

Exercitium hoc Inaugurale,

humilimam animi mentem

declaraturus

offero

Sereniſſimæ Ipſius Celſitudinis

ſubjectiſſimus ſervus

Johannes Michael Bertuch

Medicinæ Doctorandus.

PROOEMIUM.

FUit *Arellius*, ante Augusti tempora, Romæ pictor celebris, nisi flagitio insigni corrupisset artem. Semper enim alicujus fœminæ amore flagrans, Deas pingebat dilectarum imagine. Itaque in picturis scorta numerabantur. Vereor, ne idem mihi contingat, atque probro ac dedecori vertatur, quod juvenis adhuc, & in foro medico diu nondum exercitatus, ejusmodi affectum, SPECIMINIS INAUGURALIS loco proponendum selegerim, in cujus explicatione partes, quas natura in sequiori sexu aliàs occultare amat, detegere, deque iis, paulò liberius repetitâ jam vice disserere cogor. Flagitii principium est nudare inter cives corpora, inquiebat *Ennius* apud *Ciceron. lib. 4. quæst. Tuscul.* quod Romuli lege erat prohibitum; & nihil tàm pronum ad libidinem, quàm ea, quæ vel natura abscondit, vel disciplina velavit, membrorum operta retegere, deque iisdem confabulari. Sic apud Persas nudum inspicere hominem, grande erat nefas & morte piandum, quod *teste Herodoto lib. 1.* apud Lydos, aliosque barbaros etiam erat in usu.

Verum, cum *Celsi* elogio sermonis pudorem & artis præcepta simul servare difficile non modo, sed plane impossibile sit, & naturâ duce nullum detur turpitudinis flagitium, condonent mihi animi scrupulosiores, quod viro-

rorum in arte medicâ præclarissimorum exempla secutus, stylo liberiori scapham scapham nominaverim. Hoc sanè non fit, ut lasciviæ incitamenta suggererem, sed ut affectûs maximè exosi indole erutâ curationem concinnam exhiberem, memor illius, quod *Theodorus Priscianus* dicere solebat, inter mysteria, quæ medici circa mulieres faciunt, omnium maximè necessarium & gloriosum esse, quod impendatur in conceptum; imò nihil magis medicos reddere divites, quàm conceptum adjuvare.

Si verò quis præter spem tàm petulanti sit splene, ut ea, quæ de rebus generationi inservientibus dicta fuerunt, ad impudicas cogitationes & verba lasciva trahere tentet, ille nequitiæ suæ luat pœnas. Mundis omnia munda. Animum qui affert impurum, non auferet infectum. Meas tuetur partes *D. Augustinus lib. 14. de civitate Dei. c. 23.* quando dicit: Quisquis ad has literas impudicas accedit, culpam refugiat, non naturam; facta denotet suæ turpitudinis, non verba necessitatis, in quibus facilè pudicus & religiosus lector ignoscet... quia non damnabilem obscœnitatem commemoramus, sed in explicandis, quantum possumus, humanæ generationis affectibus, verba tamen obscœna devitamus.

Censor itaque iniquus dissertationis hujus cancellos non intret, aut si intraverit, exeat rursus, ne eidem accidat, quod *Catoni* olim, cùm theatrum, in quo ludi Florales à nudatis mulieribus celebrabantur, evenisse legitur. Scilicet monitus fuit à Favonio, ut discederet.

Supremum ego Numen devotis veneror precibus, ut conatibus meis addere velit successus felicissimos!

CAPUT I.
a nominis explicatione exordium sumit.

DE sterilitate pauca quædam commentaturi, ne in ignotâ, quod ajunt, sylvâ versantes sæpe impingamus, necesse est monita observare *Xenophontis lib. 1. de institut. Cyri*, dicentis: οὐδὲν οὕτως οὔτ' εὔχρηστον, οὔτε καλὸν τοῖς ἀνθρώποις, ὡς ἡ τάξις; Hujus dicterii memores, ut omnia ordine & methodô certâ ac eleganti pertractentur, nominis explicatio philologica erit præmittenda.

Δύο, ait *Clemens Alexandrin. lib. 6. strom.* εἰσὶν ἴδιαι ἀληθείας, τά τε ὀνόματα καὶ πράγματα. Nomina quippe rerum existunt cubilia, ut in nativâ facie vix melius conspici valeant, quàm per hæc involucra. Unde & *Philosoph. 1. poster. analyt. cap. 1.* πρώτως ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα jubet, quia ex his, *juxta laudatum Autorem* προϋπαρχούσαις γνώσεσι, cujusque rei facilior & expeditior tractatio. Hoc autem felicius in effectum traducere vix poterimus, nisi viâ, hactenùs in scholis medicorum tritâ incedentes evolutionem hanc nominalem ETYMOLOGIA, HOMONYMIA & SYNONYMIA absolvamus.

ETYMOLOGIAM quod concernit *sterilitas* dicitur à *sterilis, e*, quæ vox origine græca, temporis successu in Latium fuit introducta. Derivatur à nomine στεῖρος, quod est ex στερέω, *privo, orbo*; unde & στέρησις *privatio*, *vid. Martin. lexic. etym.* Nonnulli derivatione hâc non contenti, aliam in proscenium protrahunt deducendo sterilitatem à barbaro vocabulo *stera*, quod uterum seu matricem designat; *quo de Ger. Joh. Vossius l. 2. de vitiis sermon. latin. cap. 50. p. m. 633.*

HOMONYMIÆ ratio etiam habenda, quæ, nisi probè excutiatur, fœcunda variorum errorum genitrix existere solet. Insignis enim apud Autores hujus nominis occurrit latitudo. *1. In genere* quamcunque denotat infœcunditatem sive infructuositatem, & animantibus æque adcommodatur, ac inanimatis; quô in signi-

ficatu apud *Plinium*, agri & montes; apud *Curtium* terræ & arenæ steriles dicuntur. Apud *Columellam* legitur annonæ sterilitas. *Tacitus l. 1. Histor. c. 30.* seculum virtutibus sterile nominat, in quo virtutes suppressæ & carceribus quasi inclusæ detinentur, *& l. c. c. 90.* donum usu sterile, quô nullam conciliamus gratiam. Ita *Plautus Trucul. 2. 1. 30.* sterilem à datis vocat avarum. *JCtis* pecuniæ *steriles* sunt, quæ nullam pariunt usuram *l. 7. ff. de usur.* (2.) *Speciatim* malum utrique sexui commune complectitur, *de quo Arist. l. 2. de gen. animal. c. 8. Mercat. l. 3. de affect. mulier. c. 2. River. l. 15. prax. med. c. 15. aliiq;.* (3.) *Specialissimè* mulieribus solummodo imponitur, utpote quarum proprium est parere; hôc si orbantur, nullumque edunt fœcunditatis indicium, jure optimo steriles salutantur; quâ significatione etiam hâc vice venit, & pro causarum diversitate aliam distinctionem admittens sumitur vel absolutè, vel respectivè.

Absolutè steriles dicuntur, quæ ad concipiendum pariendúmve planè sunt ineptæ, *sive* hoc fiat â vitio congenito; *sive* à dispositione morbosâ. *vid. Hippocrat. l. de nat. mul. & l. de steril. Respectivè* verò, quando ad tempus saltem steriles sunt, respectu scilicet hujus vel illius mariti. *vid. Mercat. l. c. Mercurial. de morb. mulier. lib. 11. c. 2.* Sic *Livia* ex Tiberio Nerone liberos suscepit, Tiberium videlicet & Drusum; Cæsari verò Augusto, etsi maximopere ab eodem adamaretur, nullam edidit sobolem *teste Tacito l. 5. annal. c. 1.*

Tandem SYNONYMIA, quæ variorum nominum appositione rei illustrat evidentiam, examinanda. Græco idiomate dicitur στέρησις & στείρωσις, *Mercuriali & Primerosio* scribere placet στήρωσις. *Galenus* vocat ἀτοκίαν, unde *apud eundem & Plinium* ἄτοκον medicamentum est sterilitatem inducens. *Plutarcho* ἀγονία & ἀτεκνία, *Hippocrati* ἀφορία & ἀγεννησία audit. Apud *Romanos* eminet *sterilitas*, *infœcunditas*, *vanus concubitus*, *conceptionis læsio*, & quæ sunt aliæ circumscriptiones, quibus leporem & modestiam æstimant Autores. *Imprægnationis difficultas* etiam dicitur, quamvis *Guainerius de ægrit. matric. & Forestus l. 28. observ. 58.* sterilitati contradistingvant. Si verò fascino malum originem debet, *ligatura*; *fœminæ* eô correptæ, ligatæ nuncupantur, *autore del Rio disquisit.*

disquisit. magic. l. 3. p. 2. s. 7. *Hebræi* utuntur vocula עֲקָרָה à radice עָקַר *extirpavit, enervavit*; *Germani* die Unfruchtbarkeit.

CAPUT II.

definitionem exhibet realem.

PRæmissis iis, quæ ad nominis evolutionem faciunt, rei ipsius essentia, quò melius innotescat, opus est, ut disertissimi *Romanorum Oratoris*, & ex nostræ artis primiceriis, *Pergameni* præcepta attendamus. Ille *lib. 1. de offic.* omnis, *ait*, quæ de re quadam suscipitur disceptatio, ab eo, quid res sit, sumit exordium: hic verò *in definit. med.* ὅρος ἐστὶ λόγος τὸ εἶναι δηλῶν, *definitio est oratio, rei essentiam quæ declarat*; inde sequentem damus definitionem:

Sterilitas est mulieris, justo ætatis vigore constitutæ, & viri benè sese habentis consvetudine utentis impotentia ad concipiendum, proveniens à læsô uteri archeo.

Definitionem hanc utpote essentialibus suis partibus constantem exactè affectui nostro competere, cuilibet ipsam intuenti facilè patescit. *Generis* loco ponitur *impotentia*. Hæc uti essentiam sterilitatis in genere determinat, ita etiam sterilitatis muliebris rationem formalem complectitur.

Quamlibet enim conceptionem præcedere debet 1. *carnalis utriusq; sexus, virilis æque ac muliebris, copula*, sine quâ impossibile est, fœminam concipere fœtumque eniti. Naturæ legibus id contrariari, ratio evincit & experientia. Cur quæso, ea, quæ in superfluis nunquam abundat, diversum produxisset sexum, si fœmina solà humanam servare posset posteritatem? nonne sexus nobilior esset frustraneus?

Fabulosa proinde est narratio *Pompon. Melæ l. 3. cap. 3.* de insulâ, mulieres absque virorum compressione concipientes suaque sponte fœcundas producente; & erronea *Vallesii* opinio, quando *lib. 2. controvers. med. & philos. c. 7.* evincere conatur, fœminam ex se solâ posse concipere, sed solummodo fœmellas, easque debillimas. Insignem quoque erravit errorem *Parlamentum Gratianopolita-*

num, dum filium *Magdalena d' Auvermont*, quarto post mariti absentiam anno, natum, legitimum paternorum bonorum hæredem publicâ sententiâ constituit; persuasum à medicis & obstetricibus, filium istum solâ imaginationis vi fuisse conceptum. Historiam cum Parlamentorum decretis prolixè describunt *Harsdörf. theatr. histor. amœn p. 7. c. 2. Th. Barthol. histor. rarior. cent. 6. histor. 61. Deusing. histor. fœt. extra uter. genit. sect. 2. §. 35.* Nostra sanè ætate vix invenies maritum tam credulum, ut tale quid ab uxore sibi persvaderi patiatur, etiamsi medici & obstetricis testimonia, imo ipsius judicis sententiam petat in subsidium. Neque minorem perpessus lapsum *Averrhoës*, cum ætatis floridæ fœminam ex balneo, cui semen infusum virile, concepisse affirmat; hoc certè, sicuti ex vetulæ cujusdam relatione habet, ita ceu anilem fabulam cum aliis ejusdem farinæ historiolis jure deridet *Sinibald. l. 1. Geneanthr. tr. 3. cap. 7.*

Multo minus fœmina ex fœminâ fœcundari potest, quod quidem *Amat. Lusitan.* vir aliàs non ineptus, satis ineptè tamen asserit *curat. med. cent. 7. cur. 18.* de Turca quadam muliere, quæ cum marito, qui diuturnum meditatus iter, congresîâ, nullâ interpositâ morâ vicinas adierit ædes, ibidemque aliam à se adamatam comprimens, imprægnaverit. Fœmina ista, dubio procul ex illarum fuit numero, quæ libidine detestanda utramque exercent Venerem & τριβάδες Græcis, Latinis *fricatrices* vocantur, nunquam tamen uterum imprægnant. De his scribit *Cœlius Aurelianus lib. 4. tard. pass. c. 9.* lubentiùs cum fœminis, quàm cum maribus misceri, mutuis congressibus tàm incubis, quàm succubis sese polluentibus. Exempla desideras? evolve *Leon. Afric. peregrinat. l. 3. Schenck. observ. lib. 4. Tulp. observ. med. l. 3. c. 35.*

2. *Præcedere etiam debet conceptionem copula efficax* h. e. ut materia conceptum constituens à muliere in actione conjugali modo legitimo suppeditetur, quæ nihil aliud est, quàm ovulum, mole suâ perexiguum, in quo, ut *Malpighius* effert *anat. plantar. p. m. 38.* cicatrix fœcundâ colliquamenti portione ambitur, quod in uterum delapsum, adveniente ab eodem succo nutritio in novum excrescit ovum, adaucto sensim fœtu. Hæc igitur materia, quamvis primâ fronte levis, & nullius ferè ponderis appareat,

ad

ad uteri fœcundationem tamen summè est necessaria, ut eâ deficiente, aut illegitimè suppeditatâ statim adsit impotentia ad concipiendum, nostræ jam quæ considerationis.

Ad concipiendum addidimus in definitione, ut concipientes quidem, conceptum verò ante legitimum tempus rejicientes, hoc vitio, quo propriè non laborant, eximantur, quod contra Vallesium bene tenendum monet *Paul. Zacchias quæst. med. legal. l. 3. t. 1. q. 7. n. 8.* & contra Moschionem *Primeros. libr. 4. de morb. mulier. cap. 1.*

Notanter etiam dictum fuit: *mulieris justo ætatis vigore constitutæ;* quo ipso indicatur, ad sacra matrimonii munia obeunda debitam postulari ætatem, variè à variis præscriptam Autoribus. Plurimi cum *Aristotele* commodissimum nubendi tempus judicant ab anno ætatis 14. usque ad 45. Illud, quod *Montanus* determinat, nec mulierculis, nec *Sinibaldo* arridet, causas vide apud citatum Autorem *l. alleg. lib. 2. tr. 3. c. 4.* Optima enim proles provenit, *ἐν ἀκμῇ*, *cum vigent* parentes, inquit *Philosoph. l. 5. histor. animal. c. 14.* Hi verò non semper, sed solùm in ætate juvenili & consistente vigent, virent, florent. Plenis nubiles annis Herus & Leander feliciter lætis indulgent amoribus; extinctô verò lucernæ lumine, calore quippe naturali deficiente, juvenilis quoque concupiscentiæ ardor extinguitur, & gelidâ senectutis procellâ exagitati aquis immerguntur tandemque planè suffocantur, sonant verba *Rolfincii, τοῦ μακαρίτου, ord. & meth. cognosc. part. genit. per anat. part. 1. cap. 1.* Hinc puellas & vetulas, quibus sterilitatis nota neutiquam inurenda, hic excludimus, quamvis nec virum pati, nec sobolem eniti valeant, quia id, naturâ sic jubente, ipsis accidit.

In puellis enim, humor alimentaris sive lympha balsamica, °°sis 🜍eis blandis particulis fœta, ex qua aliàs liquor seminalis fœcundus in ovulis ovario contentis elaboratur, in augmentum abit, attestante maximo, uti *à Seneca* appellatur, Medicorum & hujus scientiæ conditore *1. aphor. 14.* Cui nec ipse *Philosophus* refragatur *lib. 1. de gener. animal. cap. 18.* Insuper, (ut iterum verba *B. Rolfincii* mea faciam) acerba res est, & immitis uva virgo ante tempus decerpta, quæ, ut canit *Horatius*:

Non-

Nondum ſubactâ ferre poteſt jugum
cervice;

& eam ante conteſtatam ſanguine maturitatem, viro qui tradit, injuriam facit naturæ.

Cæterum, quod *Olearius Itiner. Perſic. lib. 2. cap. 12.* de Ruſſicarum & Finlandicarum fœmellarum undecennium matrimonio tradit, & *Savonarol. tr. 6. pract. maj. rubr. 6.* de puella, quæ nonô ætatis anno peperit; *Kotzack tr. med. de ſal. cap. 8. ſect. 12.* de octenni à juvene novenni imprægnata; *Cruſ. annal. Svev. p. 3. l. 4. cap. 11. Schenck. l. 4. obſerv. 125.* & *Th. Barthol. hiſtor. rar. cent. 5. hiſtor. 17.* de aliis octennibus, novennibus & undecennibus puerperis referunt, ipſis ut Autoribus fide dignis credimus, ſed qualesnam ex tàm præcoci puerperio prodierint liberi, quidque parentibus conſeneſcentibus evenerit, adnotatum non videmus. Immaturam hanc ætatem immaturos produxiſſe fructus affirmare quid prohibet? Evolvi merentur, quæ de tàm immaturo conjugio *Conringius, in cineribus nunquam ſine honoris titulo nominandus*, diſquirit *lib. de habit. German. cauſ. p. 41.* Fidem ſuperare videntur, quæ *Plinius l. 7. hiſtor. nat. cap. 2. & Solin. collect. rer. memorab. cap. 65.* de fœminis quibusdam Indis quintô ætatis annô fœcundis, ſed vitam raró ultra octavum protrahentibus, item *Mandelslo Itin. Orient. cap. 39. l. 1. p. 106.* de puellâ, ſex annos natâ, filium enixâ commemorant.

Vetulas, quæ ab *Apulejo l. 4.* buſto dignæ, vitæ dedecus & orci dicuntur faſtidium, quod attinet, eas ad opus hocce naturaliſſimum planè ineptas exiſtere, prolixâ non indiget probatione. Natura enim ob caloris debilitatem in illis tàm operoſa non eſt, ut ſuccum alibilem cogat in liquorem ſeminalem, cùm pro generatione ampliùs eodem opus non habeat. Exempla *à Valeſc. de Taranta l. 6. philon. pharmac. c. 9.* & *Schenck. l. c. obſerv. 132. 133.* literis mandata, & à *Sperling. de format. fœt. in uter. c. 3. q. 3.* repetita, quoniam ex rarioribus, tantam non merentur attentionem, multò minùs novum in phyſiologia conſtituunt canonem.

Ex allatis itaque nunc ſuâ radiat luce, ætatem habilem jure meritò deſiderari ad conceptionem, quamvis ob diverſam diverſorum individuorum conſtitutionem, aliasque cauſas fortè externas, modò citius ſeſe exerat, modò diutius perduret.

Viri

Viri benè ſeſe habentis conſuetudine utentis: pergimus, ut mulieres, viro impotenti ſeu frigido junctas, ab hoc vitio, ceu innocentes, abſolvamus. Fœminam ſolam absque virili compreſſione concipere non poſſe, liquet ex prædictis. Si igitur ob maris, quod ſæpè fieri conſuevit, impotentiam ſufflaminatur conceptio, ſanè fœmella in ſterilium cenſum neutiquam collocanda, nec, qui hinc ſubſequitur, imprægnationis defectus, atro infœcunditatis carbone ſignandus.

Ad quamnam rerum p. n. claſſem referendus ſit affectus, inventu haud eſt difficile: ſiquidem quia διάθεσις παρὰ φύσιν, accidens ſcilicet, neque morborum, neque cauſarum generi adſociari commodè poteſt, ad ſymptomata facultatis læſæ, in ſpecie naturalis abolitæ, adcommodatur. Sunt, qui cum *B. Mœbio l. 2. epitom. inſtit. med. p. 2. c. 13.* ad ſymptomata facultatis genitricis referunt; nobis tamen minimè contrariantur. Spiritum quippe genitalem pro diverſo à vitali ac animali agnoſcentes, peculiarem facultatem, genitricem videlicet, eidem adſignant, ſicque ſterilitati inter ſymptomata facultatis genitricis locum tribuunt.

CAP. III.

Subjectum ventilat.

OStenſâ morbi ſede, curationes facilius in notitiam venire, non ſolùm omni tempore probè attendunt Medicorum præclariſſimi, ſed & illius indagandæ neceſſitatem anxiè inculcat *Galenus 2. de loc. affect.* ἵνα εἰδῶμεν τινὶ μορίῳ χρὴ προσφέρειν τὰ βοηθήματα, *ut ſcilicet ſciamus, cui parti medicamenta ſint adplicanda.* Horum veſtigia prementes, ſubjectum affectus paulo dilucidius ut explicemus, ordinis expoſtulat ratio.

Illud in genere conſtituitur duplex, aliud ut QUOD, aliud ut QUO. *Subjectum ut Quod*, cui radicaliter & ultimatè inhæret adjunctum, eſt tota ſexus ſequioris fabrica microcoſmica, anima conſtans rationali & corpore animali; de hac affirmatur, quod laboret ſterilitate. Mas enim autore Ariſtotele *lib. 1. de gener. animal. cap. 2.* eſt τὸ εἰς ἄλλο γεννῶν ζῶον, *animal generans in alio,*

alio, fœmina verò τὸ εἰς ἑαυτὸ καὶ ἐξ οὗ γίνεται ὑπάρχων ἐν τῷ γεννῶντι τὸ γενόμενον, *id quod in ſe ipſo & ex quo fit, quod generatur, contentum in eo, quod generat.* Hinc excluſô à conceptione & partu mare, ille hoc modo ſterilis dici non poteſt. De mulierum ſterilitate ſolâ hâc vice diſquiſitionem inſtitui, ex ſuprà dictis cuilibet erit cognitum atque perſpectum.

Subjectum ut Quo, hoc eſt, quô mediante ſubjectum *Quod* aliquid recipit, eſt corpus fœmininum organicum ejusque partes.

Partem affectam primariam *ſeu ſubjectum principale* abſolvunt *partes* generationi primariò inſervientes, quas *duplices* deprehendimus, *alias* fœcundationi, *alias* conceptioni dicatas. *Iſtæ* ſunt ovaria cum ovulis & tubæ Fallopianæ; *hæ* uterus.

Ovaria, quorum uſum & ſtructuræ accuratioris notitiam, *Hornii*, *Stenonis*, *Kerckringii*, *Graafii*, *Swammerdamii*, *Bartholini Jun.* aliorumque induſtriæ debemus, ſi improbam in generandis ovulis navant operam, ut virus ſeminale debito modo non recipiant, obicem ponunt fœcundationi, ſicque affectus ſubjecti principalis culpam ſubeunt.

Tubæ Fallopianæ à *Veſalio lib. 5. fabric. corpor. hum. c. 15.* ſub vaſorum deferentium ſchemate depictæ, quando ob pravam conformationem contagio ſeminali, à mare utero communicato, aditum ad ovaria aut præcludunt, aut dato acceſſu, imprægnato ovulo tranſitum denegant, aut factâ compreſſione, illud frangunt. Simile infortunium ab eorundem intemperatâ diſpoſitione metuendum eſſe, ſedula cadaverum ſectio teſtatur.

Uterus ſicuti à provida matre natura, humanæ generationi ad ſpeciei conſervationem unicè eſt deſtinatus, ut citra convenientem illius adparatum fruſtra expectaveris conceptum, *conſentiente Harveo de concept.* ita, cum contrariorum idem ſubjectum, læſæ hujus actionis pars affecta principalis jure etiam inculpari poteſt in quibusdam.

Soli enim utero datam eſſe concipiendi provinciam, neque ullibi extra eundem conceptum fuiſſe repertum, omnes ferè priſci ævi ſcriptores unanimi teſtantur ſuffragio: noſtro tamen ſeculo,

quo

quò excuſſo autoritatis majorum jugo, plurima anthropologiæ myſteria, non tàm mentis oculorumque, quàm cultri anatomici acie, revelari conſveverunt, hâc de re à quibusdam non infimæ notæ medicis dubitari cœpit, utpote qui experientiâ, quæ *Menandri* elogio inexperientiæ meritò imperat, firmati, exiſtimant conceptionem etiam, rarò licet, extra uteri confinia fieri poſſe.

Dubitationi huic primus anſam dedit *celeberrimus Pariſienſium Profector*, *Riolanus*, vir aliàs, Bartholini effato, tardæ fidei, *dum in animadv. ad Vesling.* ſcribit, multiplici conſtare experientiâ fœtum extra uterum in tubis conceptum fuiſſe; idque *lib.2. Anthropol. cap.34.* trium exemplorum recenſione comprobat.

Quod ipſum ut veritati conforme, quoque adſtruit *Harveus*, & *exerc. 63. de gener. animal.* ſimile quid à ſe obſervatum narrando ad ſuas pertrahit partes Hornium & Deuſingium. Ejusdem argumenti hiſtoriam habet *Vaſſalius*, Chirurgus Pariſienſis, *actis philoſoph. ſociet. Reg. Anglic. an 1669. menſ. Jun p.m.814.* intertextam, quam *Nobiliſſ. Elsholtius* epiſtolâ eleganti ad D. Wolrathum Huxholtium *Ephem. German. dec.1. an. 4. & 5.* adnexâ, illuſtravit. Hùc quoque trahere ſimulque inſerere liceat, quod in analectis ſuis habet *Exc. D.D. Præſes, Præceptor, Hoſpes ac Studiorum Promotor debitâ animi reverentiâ ad urnam usque ſuſpiciendus*, qui in nobiliſſimâ conjuge, poſt minùs feliciter enixum fœtus ſiniſtrum bracchium quæ exſpiravit, altero die in apertâ abdominis cavitate fœtum inteſtinis quaſi inſtratum deprehendit, & exploratione decenti inſtituta, rupturam uteri in ſiniſtrô latere proximè ad os internum deprehendit, uterique reliquam ſubſtantiam albam, duos digitos craſſam, capitis magnitudinem æquantem, certiſſimo argumento, fœtum ad fines uteri coactum hæſiſſe circa os internum, moleque ſuâ extendiſſe illam uteri partem, ita, ut, dùm exitum quæſivit, prægreſſo maximô parturientis dolore planè diſruperit illam, & in abdominis cavitatem ceſſerit. Moles craſſi iſtius uteri pendebat libras civiles ſex & quadrantem. Hæc tamen obiter.

Augere dubitationem videtur nota apud *Salmuth. cent.3. obſerv.94.* hiſtoria, de juvenculâ ex nefando congreſſu fœtum per os enitente; ut & fœtus Muſſipontanus extra uterum, in media abdo-

minis cavitate conceptus, ibique post matris obitum repertus, quô de *Straussius tract.* peculiari videri meretur. Addi potest, quod *Th. Bartholinus* variis in locis suorum scriptorum tradit de fele in arce Fridericiburgensi, summâ cum adstantium & spectantium admiratione ac stupore, fœtus suos per os eructante; & *Rommelius discurs. physico-med.* de fœtibus leporinis extra uterum repertis. Accedit ulteriùs *Wieri*, *Zac. Lusitani*, *Plateri*, *Plempii &c.* autoritas, quâ proditur, mulieres nonnullas, quibus corruptus uterus fuerit abscissus, non solùm superstites mansisse, sed & liberos procreasse. Imò subsidium petere posset dubitatio ex historia à *B. Rolfincio l. c.p. 2. c.45.* de Romana muliere notata, nisi *Cæsalpini* censura fuisset adnexa.

Verùm enim verò hæc & similia omnia *Diemerbrœck. l. 1. anat. c. 23.* tanquam nugas & fabulas ex anili depromtas colo rejicit; quo verò jure ostendit *Swammerdam de uter. muliebr. fabr. p. 26.* In quibusdam calculum ipsi promte adjicimus, non autem in omnibus. Nam quæ de conceptione tubariâ diximus, extraordinaria quidem sunt exempla & rarissima, rationi tamen & experientiæ non contraria, neque ex anili depromta colo, siquidem naturæ ordini nihil derogant; multo minus ordinarias in Physica regulas evertunt.

Uterum igitur solum fœtus conceptioni, formationi & gestationi aptum præbere domicilium, præter jam dicta sole meridiano clarius dispalescit ex elegantissimâ ac stupendâ propemodum illius structurâ, quam ex anatomicis & physiologicis latiùs hic repetere animus non est, id solummodò notasse sufficiat, quod uti conceptionis locus ordinarius, ita quoque præter legitimam conformationem justa quoque dispositio & maturitas quasi requiratur, sine quâ nullus congressum subsequitur conceptus.

Maturitatis indicium stata præbet ætas. In quonam autem illa consistat, & unde dependeat, difficilis sanè est determinationis. Fermenti uterini energiæ, cui cum Helmontio & Willisio plurimi patrocinantur, plurimum hic tribuendum, refragante licet *Peyero & Hardero prodr. physiol. c. 9.* Archeus enim toti & cuilibet parti prospiciens, auctis & concitatis partibus in massa sanguinea, balsamicis, volatilibus, 🜍eis & salinis, aque nimiâ, quâ antea

irre-

irretiebantur humiditate, liberioribus factis, fermentum hoc, à primô formationis tempore, in utero latitans, suscitat atque exaltat, cujus postmodum ope ὀργασμὸν sive turgescentiam ciet in sanguine, quò, auctâ hujus mole, pars superflua, reseratis vasculorum utero & vaginæ implantatorum osculis, stato tempore excidat atque evacuetur, neque tamen supra mensuræ ordinariæ pondus, donec, urgente necessitate, fœtui generando impendere possit. Hinc calor vegetus existit, vox sonora, vires robustæ evadunt, mammæ sororiari, pilosæ progenies in pudendis erumpere incipiunt, ac fœminæ ad conceptum aptæ fiunt, *confirmante ipso Arist. l. 7. histor. anim. c. 1.* sicque dicta dispositio & maturitas exoritur. Hanc etiam fabricat idem archeus, ovula fœcundo liquore seminali turgida in ovario elaborando, quæ ceu fructus maturus effluvia quædam ⊖ino-♎ea de se spargunt, & partim sanguini, partim nervoso generi communicata, peculiares in corpore dant motus, spiritus sopitos excitant, qui ad organa generationi dicata, imprimis uterum, ruentes, Veneris appetentiam accendunt, prurientesque in libidinem raptus commovent, teste *Clar. Peyero epist. lib. cit. inserta.* Caussas præterea externas quasdam, præcipuè spirituum proventum largiorem promittentes, vel eosdem torpidos excitandi & ad partes genitales propellendi vi pollentes, multum huc conferre nemo fortean erit, qui dubitet; ex quibus juxta *Harveum de concept. p. m. 294.* præ cæteris nominanda familiaris fœmellarum cum maribus conversatio, accedentibus, quas plerumque fieri amant, blandâ de aphrodisiis confabulatione, mutuâ osculorum impressione, aliisque amoris lascivientis illecebris: caussas concinnè explicat *Willis cap. 22. nerv. descript. & usu p. m. 115.*

Hinc utero eô, quô hactenùs exposuimus modo, constitutô, cùm commodior conceptionis officina non detur, nec embryoni tùm efformando, tùm ad debitum usque tempus gerendo magis adcommodatus locus vix inveniatur in toto corpore muliebri, nullum restat dubium, quin ejusdem fabrica, primariam in plurimis individuis affectus nostri absolvat partem affectam, inqve ea omnis omninò resideat infœcunditatis culpa, nisi qvis datâ operâ aliter statuerit. Pessundatâ qvippe laudabili hâc constitutione, si vitium,

 vel

vel proprio errore, vel aliunde communicatum contraxerit, tunc certè partim virile miaſma ſuffocando locum præſcriptum attingere non ſinit, partim fœcundatum ex ovario per tubas devolutum ovulum fovere & retinere neſcit, donec archeus architectus, novum ex eo domicilium extruere intendens, neceſſaria in ſubſidium petat; turbatus verò in opere, corrumpat, inſenſibilique aborſu illud rejiciat: atque ſic fruſtranea Veneris litatio & ſterilitas in thoro exoriatur.

Subjectum *adæquatum* ſive *cauſæ* ſunt viſcera primæ & ſecundæ coctioni deſtinata, hoc eſt, viſcera chyli, ſanguinis & lymphæ præparationi, elaborationi & depurationi deſtinata, ut ventriculus, pancreas, meſenterium, cor, hepar, lien, & omnes totius corporis glandulæ cum ſuis vaſis, & quæ de earum natura participant, *verbo*, viſcera omnia, quæ in ſanguine generando, & lympha depuranda, ſecernendâ & excernendâ malè locant operam, tùm in totô, tùm in parte.

Caput IV.

cauſas proponit immediatam & mediatas proximiores.

Difficilem eſſe cauſarum doctrinam, & intricatam illarum inveſtigationem, nemò fortean negabit, niſi mente captus & averſus à vero; imò quorundam affectuum cauſam immediatam & proximam planè erui non poſſe, pluribus oſtendere ſatagit *Excell. D.D. Amman. parænes. ad diſcent. lib. 2. p. 2. c. 1.* attamen cùm *Celſo* monitore *lib. 1. præfat.* ille ſolùm rectè curat, quem origo cauſæ non fefellerit, & *Tralliani judicio*; *ἀδύνατόν ἐστιν εὑρεῖν τὴν θεραπείαν, τὴν αἰτίαν μὴ διεγνωκότας πρότερον τὴν νοσοποιόν*, *impoſſibile curationem invenire, niſi morbi effectrix cauſa priùs ſit cognita*; opus utique erit, ut ſi morbi hujus amolitionem feliciter moliri velimus, cauſas ipſius, quantum quidem in re hâc arduâ pro ingenii modulo fieri poteſt, probe evolvamus.

Has, quoniam multiplices & vel proximiùs vel remotiùs concurrunt,

currunt, ordine usitatô excutiemus à PROXIMA ET IMMEDIATA initium sumentes, quam facimus *archeum uteri læsum*, seu, quod prisci ævi dixerunt scriptores: *facultatem uteri conceptricem frustratam.* Atque ita in genere sentiunt omnes ferè, tùm ex veterum, tum ex recentiorum scholis; in modo autem, quo conceptrix sive archeus frustretur, valde adhuc dissoni, cùm alium veteres proponant, alium recentiores.

Veneranda antiquitas, frustrationem istam in quatuor operationibus, ad quamcunque conceptionem legitimam necessariis, radicare credidit, quarum (1.) ut mulier in congressu semen virile convenienter utero recipiat; (2.) ut receptum semen debito modo ac tempore retineat; (3.) ut illud foveat ac conservet; (4) ut materiam ad fœtus formationem & incrementum conducibilem subministret. Inde etiam quatuor ejusdem impedimenta ordinavit, si scilicet fœmina genituram non recipiat, non retineat, non foveat, non nutriat.

Sed Anatome oculatior cùm aliud recentioribus, accuratâ & indefessâ investigatione naturæ arcana scrutantibus, apertè monstraverit ac detexerit, meritò, meliora hâc in parte edocti, veterum placita relinquimus; neotericorum verò opinionem amplectentes dicimus, archeum in arduo conceptionis humanæ negotio lædi *vel* à materiali heterogeneo uteri loculis inhærenti, dum nimirum spiritus fœcundi à mare sub crassiori spermatis tegmine excreti contagium sufflaminat & impedit, quò minùs ad ovarium penetrare, ibidem torpidum ovulorum spiritum excitare, seque cum eodem vitaliter confermentando unire queat; *vel* à vitiosa conformatione, organis in specie generationi dicatis inductâ, quâ conjunctio matrimonialis aut planè impeditur, aut ovum non fœcundatur, aut fœcundatum diu non subsistit, sed morâ & radicatione prohibitâ exitum affectat.

CAUSÆ MEDIATÆ PROXIMIORIS vices gerunt omnia ea, quæcunque archeum lædere, ipsi in opere suo turbas & impedimenta struere apta sunt. Illa ad duo potissimum genera reduci possunt, *vel* ad totum corpus, *vel* ad uterum.

A *toto corpore* vitium dependet, quando illud est aut nimis cacochy-

cacochymicum, aut nimis obesum. Sic apud scriptores medicos passim occurrunt exempla mulierum cacochymicarum & obesarum per aliquot annos sterilium, quæ sublato morbo feliciter conceperunt; de quibus infra commodior disserendi locus.

Ab *utero & partibus genitalibus* verò, quando illarum constitutio est p. n. quæ consideranda *partim* ratione sui, *partim* ratione mensium.

Ratione sui considerata res per se est clara. P. n. enim ista constitutio originem debet *vel temperiei perversæ*, *vel conformationi pravæ*. *Temperies perversa* duplicem exhibet materiam peccantem, *vaporosam* videlicet seu potius flatuosam, & *humorosam*.

Vaporosam efficiunt flatus τῆς ἀῤῥωστίας τοῦ θερμοῦ, *caloris respectivè debilis* & humoris aquei pernitiosa proles. Hos peregrinos in utero generari, & tædiosam moliri tensionem, etiam suo adnotavit ævo *Hippocr. l. 1. de morb. mulier.* Eosdem, contradicente licet *Helmontio l. de flatibus*, accusat *Bartholin.* quando *cent. 3. histor. 21. ait.* observavi ex flatibus sæpè commotum uterum imposuisse mulieribus, quæ falsò sibi persvaserant se uterum gestare. Exempla afferunt *Dodonæus observat. medic. cap. 49. Marc. Donat. hist. med. mirab. lib. 4. c. 25. Höchstett. decad. 6. cas. 4.* & *Zacut. Lusitan. prax. admirab. l. 2. obs. 151.* meminit Baronissæ pro gravida habitæ, quæ octavo mense infantis loco flatum magnô cum fragore utero extorsit, cum albæ pituitæ multâ colluvie; & alius novemmestris, quæ partus dolore vexata, ex utero magnâ vi bombum elisit, ac si tonitruum exaudiretur. Paucis abhinc annis similes casus observavit *Excell. Dn. D. Præses* in sua praxi, semel in uxore quadam civis Jenensis, quæ, Lucinæ labores primâ vice expertura, præsente obstetrice, aliisque mulierculis auxiliatrices in puerperio manus ferentibus, ex utero ter flatum voce leviter sonorâ absque fœtu subsequente, emisit. Postea verò sterilis hydrope uterino fuit extincta. *Deinde* in nobili matrona cacochymica, quæ se concepisse gavisa ex signis aliàs consuetis, unde ad partum omnia debito tempore præparat, advocataque obstetrice & aliis amicis advolantibus, u-

teri

teri dolores quasi jam paritura experitur, nullo tamen fœtu prodeunte, nihilominùs in XVIII. mensem manente turgidô & motum per intervalla sentiente ventre, quasi ingravidatus idem esset adhuc. Lactavit intereâ se maritus atque uxor spe, sed prorsus vanâ! futuræ prolis, usque dum pharmacum propinatum nullitatem ingravidationis ostenderit. Digerentibus & evacuantibus tunc adhibitis, ampla vermium progenies evacuata unà cum folliculis ovi gallinacei magnitudinem æquantibus, qui aëri expositi rumpebantur, verminosamque, qualem in caseis, ostendebant sobolem planè innumeram. Ita spe excidit suâ optima illa matrona, prolem vehementissimè desiderans.

Harveus etiam *exercit. de partu p. m. 261.* novit juvenculam, cujusdam Medici ipsi familiarissimi filiam, quæ gravida facta, symptomata omnia prægnantes comitari solita experiebatur: ea sana & vegeta, post decimam quartam septimanam fœtus in utero sensit motum; tempusque partui debitum emensa, indiciaque jam imminentis partus adesse rata, cubile, incunabula, cæteraque ad partum necessaria in promtu habuit. Sed omnia frustra; Lucina enim abnuit, consueti motus cessarunt, ac, ut increverat, detumuit venter, absque ullâ ægritudine, nisi quòd infœcunda manserit. *Idem* novit aliam matronam nobilem, quæ plus decies enixa fuerat, quamque menstruorum suppressio citra imprægnationem nunquam fefellerat. Postea autem alteri nupta, præter alia signa solita ex motu quoque se gravidam judicabat, neque ab ea opinione dimoveri poterat: donec spes omnis in flatum & pinguedinem facesserat.

Flatus isti, *cùm autore Kergero de ferment. s. 3. c. 3.* generentur ex vitiosa fermentatione prædominante acido p. n. in materia viscida calorem nativum obtundente, si ob turgescentiam expansi, impeditô excursu liberô, impetuosè per uteri pomœria rapiuntur, in parietes impingunt, & molestâ suâ tensione archeum insigniter irritant, ut sperma masculinum, evanescente contagiô spirituosô, retinere commodè nequeat, sed illud subitò, interdum cum impetu, iterum rejiciat, sicque pernitiosam sobolis concipiendi abolitionem fabricet.

 Humo-

Humorosam absolvunt humores naturaliter huc affluentes, quorum duos solummodo offendimus: sanguinem scilicet & serum seu potius lympham. Hi succi vitales, absq; prava qualitate sola *quantitate* raro peccare videntur, nisi in plethoricis, obesis & non menstruatis.

Qualitate autem delinquentes promptius suum conferunt symbolum. Partes enim excrementitiæ, biliosæ, acidæ, pituitosæ, viscidæ, spissescentes, quando abundant in massa sanguinea, (obtusis blandis, balsamicis, ☍sis, ♁eis, volatilibus) nec per emunctoria solita rite secernuntur, spirituum lumen obtenebrant ac depauperant, lymphaticamque cumulant fatuitatem. Hinc turbatâ ovulorum & ovariorum temperie laudabili, latitantes in ovulis ideæ, quibus non aliter ac semini vegetabili sua species, insculptæ, simul pereunt, ut postmodum, quamvis prolificô maris irrorentur imbre, è suis latebris evolvi & in actum produci nequeant.

Ad uteri verò litora per ῥευματισμὸν devectæ, pituitosæ imprimis, viscidæ, salibus imbutæ peregrinis; vel domestico vitio ibidem per συναθροισμὸν collectæ, poros & glandulas laxant, lymphamque in circulo suo turbant, quæ non amplius sub vitali archei imperio, peregrinam induens naturam stagnat, vappescit, cumulatur: unde resolutô matricis tonô & fermentô de statu naturali dejectô, impossibile est, ut archeus variis hisce pertubationum procellis agitatus genituram amicè excipiat, foveat, foresque ad ovulum maturum feliciter fœcundandum, expandat; quin potius illam diluat ac suffocet, aut si ovulum fortean impraegnatum advolvetur, radicatione denegatâ illud rejiciat atque exturbet.

Deinde pravam organorum generationi dicatorum conformationem ad hanc archei turbationem ac impeditionem facere, prolixiori non opus est demonstratione.

Loca muliebria p.n. coalita & arctè clausa. Vitium hoc, *sive* dependeat à membrana, *vel* peculiari crassa, *vel* ea, quæ hymen vocatur, & virginitatis signum creditur; *sive* à carunculis myrtiformibus, alis, labiisque inter se cohærentibus; *sive* à vulneribus, ulceribus, tumoribus; *sive* à totâ vaginâ ita coarctatâ, ut membrum admitti nequeat, ineptas ad sobolis procreationem efficere fœminas est manifestum, non obstantibus exemplis quibusdam rarò contingentibus & *à Riolan. lib.2.anthrop. cap.34. Moinichen observ.Barthol.*

thol. communicat. & Lyser. cultro anat. subnex. p. 202. P. de Sorbait Ephem. Germ. Ann. 3. observ. 272. de Blegny Zodiac. med. Gallic. ann. 1. mens. Novembr. observ. 6. consignatis.

Vaginæ brevitatem ob dolores insignes, quos mulieribus, non modo in complexu, sed & post eundem excitat, sterilitati ansam præbere, ex historiâ *Hildani cent. 6. obs. 61.* adductâ à Graafio *tr. de viror. organ. p. m. 43.* constabit. Idem præstare illius solutionem continui ab ulceribus, fistulis, rhagadibus & occlusionem à calculo, *Forest. l. 28. obs. 52. Sennert. part. med. lib. 4. p. 1. sect. 1. cap. 9. & 10. Sorbait medicin. pract. tr. 5. cap. 49. Bonet. anat. pract. 3. s. 34. obs. 6.* testantur.

Clitoridis prominentia major, præcipuè talis, qualem describit *Platerus tom. 3. oper. med. c. 3. p. 98.* prohibere potest conceptionem, dum conjunctioni matrimoniali objicit impedimenta. Idem fecit excrescentia carnea circa interius orificium adnata & extra collum pendens, illudque exactè claudens, *ephem. German. dec. 1. ann. 2. observat. 208.* & natta ex fœminæ pudendis prominens atque à Clariss. *Dn. D. Schubarto* Medico Bregensi, sectione feliciter extirpata, *l. c. an. 6. & 7. obs. 19.* Simile quid *vid. apud Zacut. Lusitan. prax. admirab. l. 3. obs. 78.* Huc quoque referuntur *fungi* circa uteri cervicem excrescentes, *Tulp. l. 3. obs. med. cap. 33.* & *sarcomata* totam vaginam occupantia, forasque propendentia, de quibus *vid. Kerckring. spicileg. anatom. obs. 53. Bonet. l. c. s. 22. observ. 7.*

Orificium internum in situ vitiosô, tortuosô aut perversô, magnitudine & hiatu vel deficiente, vel exuperante, prolixis accusat verbis *Hippocrat. l. de nat. mulier. & l. de sterilib.* & hunc qui sequuntur *Valesc. de Tarant. l. 6. Philon. pharm. c. 16. Mercat. l. c.* idem inculpat Arabs l. 3. fen 21. *tr. 1. c. 8.* cum inquit: ربما كان في فمه شي صلب كالقضيب يمنع دخول الذكر والمني او قروح *Nonnunquam est in ore ejus* (matricis) *res dura vel constans, sicut virga quæ prohibet ingressum viri & spermatis, aut ulcus;* quam versionem ex dissertissimo, Celeberrimi *Frischmuthii Patroni ac Præceptoris summè colendi*, ore habeo. *Cervix* etiam interdum in causa est, si illegitimè confomata aut exulcerata, demonstrantibus idem abunde *Hippocrat. Avicenn.* aliisque.

 Nec

Nec *uteri fundus* abit immunis, vulneratus ſcilicet, aut exulceratus, cujus exemplum meminit *Harveus l. c. p. m. 275.* Item ſi parietibus aut nimis craſſis, duris, ſcirrhoſis circumdatus, *notante Hildano cent. 1. obſerv. 65. & 66.* vel ſi rarus, tenuis, inſtar ſpongiæ mollis, *quod Gemma lib. 1. cap. 6. coſmograph.* obſervavit, vel ſi loco naturali amotus, nimiumvé ob partus difficiles antegreſſos extenſus. *Vaſa* & *glandulæ* liquores maternos ſtillantia ſin obſtructa, aut illorum pori & orificia mucore oblita, huc itidem ſpectant.

Quid, ſi *uterus ipſe* penitus deficiat, quod *Columbo de re anat. lib. 15.* videre contigit; aut totus cartilagineus, quod *Riolano l. c.* & *Dn. D. Gnœfel. Ephem. Germ. ann. 4. & 5. obſerv. 57.* aut monſtroſè efformatus, quod *Schenck. l. 4. obſerv. 311.* aut tuberibus carneis refertus, quod *Peyer. pareg. anat. 6.* aut tumoribus obſitus, quod *Hildan. l. c. Carol. Piſon. de morb. à ſeroſ. colluv. ſ. 2. p. 2. c. 7.* & *Hucher. l. 2. de ſteril. p. 211.* aut lapidibus gravatus, quod *Schenck. l. c. obſ. 331. B. Mœbio, fund. phyſiol. c. 20.* aliisque obſervare licuit, ſentiendum, per ſe patet.

Porrò accuſari debet, vaſorum ſpermaticorum obſtructio & inde nata intumeſcentia; quam teſtatur *P. Barbett. libr. 4. anat. pract. cap. 2.* tubarum intertio & clauſura à *Veslingio* & *Graafio* notata; ut & totalis harum defectus, quem haud ineptè *celeberr. Franciſc. de la boe Sylvius prax. med. lib. 3. c. 3. §. 10.* ex eo ſuſpicatur, quòd fœminæ, omnibus modis ſanæ, Venere gaudeant ac delectentur, fluxumque menſtrualem ordinariè experiantur, nihilo minus tamen nunquam concipiant, etiamſi utantur viri optimè conſtituti conſuetudine. Magnitudo excedens, durities & calloſitas huc quoque pertinent. Vid. *Meeckren. obſ. med. chirurg. p. 1. c. 52. Blegny l. c. menſ. Januar. obſerv. 6.*

Neque *Ovaria* hic ſilentii ſipariô ſunt involvenda. Hæc enim ψαθυρὰ à natura condita, & ex mollibus conflata veſiculis, ut ovorum generationi promptius inſerviret ſtructura, quando carnoſiori aut compactiori obvelantur velamento, accedente nonnunquam, quod in obeſioribus admodum familiare, pinguedine exuperante, ſuâ ſpe defraudant mulierculas prolis cupidas; Item quando majorem in molem p. n. augmentata, hydatidibus & peregrino

humo-

humore turgida conſpiciuntur, aut planè deficiunt. Exempla vide apud *Schenkium*, *Veſalium*, *Riolanum*, *Diemerbroeckium*, *Riverium*, *Bonetum*, *Columbum*, *Meeckren*, & *alios*.

Ova ipſa craſſioribus cincta tunicis, fœcundam ſeminis prolifici impreſſionem reſpuunt, nec vitalem recipiunt characterem; putreſcunt potiùs ex mente *Garmanni diſſert. de ovo human. §. 38.* in ovario, aut in uterum delata in molas degenerant carnoſas, aut inſenſibili eliminantur aborſu.

Corpus denique *glandoſum* circa ovulum imprægnatum emergere ſolitum flacceſcens, ut hoc à fibrillis liberare & ex clauſtris propellere nequeat, ſterilitati vias pandere poteſt facillimas.

Explicatâ hactenus uteri conſtitutione p. n. *ratione ſui*, reſtat, ut illam paucis adhuc perpendamus *ratione menſium*. Hos ad generationem humanam ſummè eſſe neceſſarios, tàm manifeſtum eſt in forô medicô & paſſim adnotatum, ut religioni mihi ducam, aſſerti adducere teſtimonia.

Fœminæ enim lunari hâc depletione carentes, illamque (effato *Excell. Dn. D. Wedelii*, *Patroni*, *Præceptoris ac ſtudiorum promotoris ætatem devenerandi*, *Theorem. med. part. 2. ſect. 5. theor. 20.*) nec ante coitum, nec in coitu experientes, nunquam ferè vivunt ſanitatem inculpatam, quin utplurimùm laborant ſterilitate, & optatô conceptionis fructu, quem flos ille purpureus aliàs polliceri aſſolet, rariſſimè perfruuntur. Et quanquam fluor iſte muliebris, docente *Dn. D. Schrœckio in ſchol. obſerv. 41. ann. 1. decur. 2. ephem. germ. addito*, ad conceptum nullatenus requiratur, ſolius utpote ſanguinis evacuandi gratiâ inſtitutus: neque exempla deſint mulierum, quæ menſtrualem evacuationem nec ante, nec in, nec poſt partum perpeſſæ, nihilominus tamen liberorum matres feliciter extiterunt, *evolv.* præter laudatam *obſerv. Guainer. de ægritud. matric. cap. 2. Braſſavol. ad aphor. 36. ſ. 5. Rondelet. meth. cur. morb. c. 24. Trincavell. l. 10. de arte cur. part. corp. human. affect. cap. 9. Hildan. cent. 5. obſ. 41. Marc. Donat. l. 4. hiſt. med. adm. c. 23. Joh. Rhod. cent. 3. obſ. 54. Ephem. Germ. dec. 1. ann. 3. obſ. 132. & ann. 6. & 7. obſ. 64.* rariſſimum tamen hoc eſt in homine, & non niſi in brutis naturale.

Immodicus menſium effluxus, quando continuò, aut longiore,

 quàm

quàm par eſt, tempore durat, infœcundum reddit conjugium, genituram eluendo, aut ovum, ſpiritu plaſticô irradiatum, inundando: unde cùm radices agere in utero non valet, per vias patentes & lubricas, partu fruſtratô, exitum ſtatim affectat. Exemplorum ex autoribus adducendorum copiosâ ſerie chartam prolongare, eſſet Athenas portare noctuas.

De *menſibus qualitate peccantibus*, quid ſtatuendum, ex antea allatis eluceſcit. Venenoſa illorum qualitas, quam veterum plurimi, & ex recentioribus nonnulli, firmiter ſibi perſuaſam habent, non eſt metuenda. Vid. *Sennert. l.c. cap. 1. quæſt. 2. Exc. D. D. Wedel. phyſiol. med. ſ.3. c. 19.*

Cæterum huc ſpectant, quæ de generatione elegantiſſimè *Huart. ſcrutin. ingen. c.18. & 20.* declarat, quæ fœmina c. quo viro conjungi per nuptias debeat, ut ex eo concipere poſſit. Hæc ſanè obſervaſſe plurimum refert. Niſi enim juſta harmonia ſpirituum & conveniens proportio inter agens & patiens, virum & fœminam, adſit, & niſi *teſte Hippocr. de nat. homin.* calidum cum frigido, ſiccum cum humido, moderatè & æqualiter inter ſe reſpondeant, ſed alterum altero, & valentius imbecilliore longè excellat, nulla generatio futura eſt. Unde plurima exempla, *Ariſt. 2. de gener. anim.* aſſertum: *multis ſanè mulieribus & viris evenit, ut qui conjuncti inter ſe procreare nequeant; ubi diſſociati ſe junxere cum aliis, queant*, toto die comprobant. *vid. Huart. l. c. Pratis de arcend. ſteril. p. 122. Fortun. Fidel. de relat. medic. l.3. c. 7.*

CAPUT V.

cauſas mediatas remotiores, ſupernaturales & naturales recenſet.

IN SUPERNATURALI determinandâ jure merito DEUM, ut ſupremum conjugii autorem, agnoſcere debemus; eidem ſobolis generationem numeroſam, ceu ſingulare donum, adſcribendum eſſe,

ſacræ

ſacræ dictitant paginæ, *Pſalm. 127. v. 3.* Per inſcrutabilem enim ſuam ſapientiam in tenebris prima vitæ noſtræ ponit primordia, illiusque benedictione omnia fiunt, generantur & naſcuntur quàm feliciſſimè.

Ita *Sara* filium ſuum ex promiſſione divinâ concepit *Geneſ.18.v.10. Rebecca* diù ſterilis, intercedente marito apud Dominum precibus, genuit Eſavum & Jacobum, *Gen. 28.* & *Hanna*, Elkanæ uxor, Samuelem, ac *Eliſabetha* annoſa Johannem ſuſcepit aſſidiis ſuſpiriis. Deo itaque propitiô uxor eſt ſicut vitis fructifera, & filii ut plantæ circa menſam: iratô verò, uteri ſunt ſteriles & ubera flaccida, quæ cominatur apud *Hoſeam c. 9* præter inſtitutum concubitu ſe contaminantibus, aut alio ſcelere ſeſe polluentibus; Quod exemplo Abimelechi, *Gen. 20. v. 18.* Michal *2. Samuel. 6. v. 23.* aliorumque patet.

Haud rarò ex permiſſione divinâ veneficia, Dæmonum, malè feriatorumque hominum ope producta, ſterilitatem inducere valent. Teſtimonia ac exempla ſuggerit *del Rio diſquiſit. magic. libr. 3. p. 1. quæſt. 5. ſ. 8.* & *Bodinus* ultra 50. numerat modos ligandi tàm fœminas, quàm viros *de mag. Dæm. l. 2. cap. 1.* ex quibus non ultimum tenet locum, odium inter conjuges excitatum, cujus notatu dignum reperies exemplum apud *Codronch. l. 3. de morb. veneſ. c. 6.* in uxore quadam oppidi Sepini, Neapolitanæ ditioni ſubjecti, quæ maritum tantô proſequebatur odiô per ſagas excitatô, ut à primô matrimonii die nunquam cohabitare potuerit, & cum maritus ad uxorem accedere volebat, hæc tantô furore, tantâque rabie erat percita, ut per feneſtras ſe præcipitem dare mallet, quàm illius conſortium admittere.

Inter CAUSAS NATURALES excellit *temperamentum humidum & frigidum*, diſponens ut plurimùm fœminas ad infœcunditatem; quod vel exinde pateſcit, quia ſtatum caloris nativi juſtô minorem manifeſtat, qui, dum particulæ oleoſæ volatiles ♀eæ, ſub ſeroſarum ſunt dominio, adeoque hæ excedentes illas ſuperant; *item* dum lympha mitis à blandâ ſuâ remittit dulcedine, atque adulterâ factâ ſalinis, acidis, viſcidis contaminatur atomis, non ſolùm in toto corpore ſeſe exerit, ſed etiam circa uteri confinia erroris ſui veſtigia relinquens fores affectui facilè aperire poteſt.

Habitus

Habitus corporis in nimiam excrescens molem sterilitati obnoxias reddit mulieres. Indicat hoc ipsum *Aetius tetr. 4. s. 4. cap. 26.* adserens: *hoc veluti maximum negligendum non est. Nec viri, nec* mulieres *pinguem acquirant* habitum. *Tales enim inepti sunt ad pueros gignendos; nam nec pudenda inter se coaptare possunt, & viri parum seminis emittunt, & mulieribus pauci feruntur menses, cùm maxima pars alimenti transeat in pinguedinem.* Magis perspicui sunt *Hœfer. in Hercul. med. l.7. c.1. & Sebitz. l.5. de aliment. facult. q.7.* quando liquoris seminalis & pinguedinis eandem esse materiam docent, quam lymphæ partes roscidæ, ☍sæ, balsamicæ volatiles absolvunt. Hæ partes si ex sententiâ *Nehem. Grevv*, quam *discurs. de mixtion. s.5. exempl. 2. Ann. 9. & 10. Ephem. German. adnexô* proponit, vel ab atomis propriis salinis seu acidis, vel à nitrosis aëris particulis cum iisdem mixtis, coagantur, & per ductus adiposos, *à Malpigh. epist. anat. de oment. & pingved.* descriptos, ad receptacula convenientia seu sacculos amandentur, certè aliter fieri non potest, quin corpus obesitate exuperante nimiam in molem augeatur, spiritus langueant, illorumque lumen hôc in opere obfuscetur; partium præterea generationi destinatarum, pori & meatus comprimantur, ut aura seminalis, à mare suppeditata, ritè sese explicare, desideratumque portum appellere vix queat. Id quod *Cous* plurimis in locis sæpiùs jam adductis etiam innuit.

De *macilenta corporis dispositione*, quam modo *citat. Senex l. de steril.* itidem facit suspectam, certa quædam determinare non audemus, obstantibus exemplis ac rationibus in contrarium abeuntibus.

Ætatem summè teneram & extremè senilem hic excludi debere, *cap. 2.* indicavimus; juvenilem verò & consistentem, infœcundam esse constat. Ex hôc enim tempore plerumque hoc vexantur incommodô, quando nempè, ut cum *B. Mœbio* loquamur, spiritus genitalis sese exerere incipit, & quando ad concipiendum pariendumvé habilis est sequior sexus.

CAPUT

CAPUT VI.

causas non-naturales examinat.

NAturales causas excipiunt NON-NATURALES, quæ ad producendam infœcunditatem admodum idoneæ; inter quas primùm se sistit

AER, cujus in alterandis corporibus maxima vis, adeò, ut *Hippocr. l. de flat.* morbos vix aliundè, quàm ab eodem oriri, affirmare non dubitaverit. Hic enim frigore excedens & humiditate, excessus sui notam visceribus ac organis generationi inservientibus, non modò imprimit, sed & M. S. humoribus vitiosis replet & spiritus consopiendo archeum ita ignavum reddit, ut præter alios errores etiam ova cudat inutili abundantia serositate, ad fœcundationem minimè idonea. *Aër nebulosus, crassus, impurus*, non parùm confert; item *venti australes*, qui peculiari & specificô miasmate sexui sequiori maximè infensô, archeum vitæ præsidem, in varias perturbationum procellas agitare, & epidemias excitare possunt infœcunditates *teste Philos. 7. polit. cap. 16.* quales etiam referente *Clem. Alexandr. strom. lib. 6.* observavit Empedocles in Agrigentinorum fœminis, quas, venti aditu præclusô, iterum fœcundas effecit.

Regioni hoc in passu quid tribuendum docet iterum *Hippocr. l. de loc. aër. & aq.* in gente Scythicâ, quæ ob cœli inclementiam maximè infœcunda, & ad gratissimas voluptatis illecebras admodum deses; modô planè contrariô præ incolis, meridionales regiones inhabitantibus. De his enim rerum Indicarum scriptores produnt, quòd ob loci caliditatem vehementissimâ Veneris appetentiâ æstuent, adeò, ut rarissimè duodecimum ætatis annum expectent fœmellæ, priusquam maribus corporis sui potestatem faciant. Hinc, quod *Herodotus l. 2.* de Ægyptiorum mulieribus, tàm efferatâ libidine diffluentibus, ut se non temperent à coitu cum brutis, olim retulit, id *Garzias ab Horto lib. 1. arom. & simpl. medicam. apud Ind. nascent. c. 24. Costa l. arom. p. m. 288. Mandelslo Itiner. Ind. l. 2. c. 7.* de In-

dorum fœminis hodiè affirmant, præſertim de Luſitanis in Goâ, civitate opulentiſſimâ, degentibus. Harum ſiquidem mens ſtruendis inſidiis venereis, & continuandis amoribus illicitis adeo dedita, ut nullâ metus, nullâ reverentiæ lege coërcibilis ſit. Quandoquidem technas ſuas herbæ cujusdam adminiculo, quæ Dutroa ſeu Datura vocatur & à *Th. Barthol. cent. 6. hiſt. 77.* & *à Fabro ſtrychnom. p. 30.* ſolani ſpeciebus adnumeratur, perficiunt, dum, ut ſecurè procos in nefandæ Veneris palæſtram evocare, maritisque etiam præſentibus imponere poſſint, ſuccum ex recenti plantâ & ſemine expreſſum, vel ſiccata ſemina in pulverem redacta cum condimentis, cibô & potu, illis ignaris, propinant. Quibus aſſumtis varia experiuntur boni viri, Corneliorum familiæ jamjam adſcribendi, vel enim ſomno corripiuntur profundo, vel mentis incurrunt alienationem, ut apertis oculis, nequitiam & turpitudinem inſpicientes propriam ſe ipſos deludant, durante ejusmodi perturbatione ad XXIV. horas. Hæc dum geruntur, impudicæ adulteris ſuis impunè ſeſe offerunt, & proſtitutô geniali thorô omnem explent libidinem, donec ubi Veneri impuræ ſatis indultum, pedum lotione, vel fortiori frictione, vir omnium rerum, etiam modo viſarum neſcius, quaſi ex ſomno meridiano iterum expergiſcitur.

Aſtrologi ſingulares ſiderum configurationes & adſpectus producunt, ex quibus ſterilitatem derivant, nempè ♀ læſam à ♄, imprimis ſi ☽ ſimul lædatur & ♃ eam non adſpiciat, vid. de his *Origan. t. 1. part. 3. c. 3.*

Poſt aërem nominanda inter cauſas non naturales venit INORDINATA VICTUS RATIO, cùm cibus & potus non ad tollendam, ſed irritandam famem & ſitim adſumuntur. *Ratione cibi* exceſſus committitur, quando ille ingeritur in *quantitate* nimiâ. Multos morbos multa fecerunt fercula, inquiebat *Seneca epiſt. 95.* neque id absque veritate! Sicuti enim magnâ lignorum ſtrue appoſitâ ignis extinguitur, ita multâ ciborum congerie, ventriculi tonus & fermenti activitas debilitatur, cruditates in corpore cumulantur, quæ tùm ad noſtrum, tùm ad alios affectus producendos non ineptæ: *Qualitate* peccant alimenta nimis refrigerantia, humores crudos & viſcidos

ſcidos ſuggerentia, qualia ſunt lacticinia, pultacea, leguminoſa & hujus comatis alia, quæ minus laudabilem præbent ſanguinem. Idem faciunt fructus horarii, oleracea, pinguia minus correcta & contra ſanitatis regulam devorata. *Dulcia* quòd naturam confortent, maximoperè extolluntur à mulierculis nonnullis; hinc toto die ingeruntur ſaccharata; ſed quamvis vires augere videantur, ſuccum tamen ſubſtantificum non exhibent, bilem potiùs augent, eamque lutulentam, viſcidamque reddendo ad obſtructiones facilè diſponunt.

Modô haud diſpari comparatum eſt cum *potu*. Hic liberè hauſtus efficax exiſtimatur, præcipuè *aqua frigida* & *paluſtris* immodicè ingurgitata Autore *Philoſ. l.3. & 4. de gen. animal.* Ventriculô enim eâdem refrigeratô, δυσπεψία enaſcitur, ſucci inutiles generantur, cacochymiam facilimè inducentes. *Cereviſiæ feculentæ*, crudæ, lupulô minus conditæ idem adſcribendum venit. Potulentorum generoſiorum ingurgitationem, eamque inſequentem *ebrietatem*, quæ mulierculis nonnunquam non infreqvens, inculpat *Hippocrat. lib. de aër. aq. & loc. & Galen. l. 11. de uſu part. c. 10.*

Ἀπεξία καὶ ἀκαιρία propter ſtrenuam cruditatum adcumulationem ex interruptâ coctione primâ ſummè noxiâ, nec in ſecundâ & tertiâ emendabili, quid poſſint, explicatione non indiget. In tempore non venire ubique moleſtum. Pertinent hùc *medicamenta*, quæ peculiari virtute ſterilitatem inducere dicuntur, ubi ex *Vegetabilium regnô* famoſa ſunt: ruta, mentha, agnus caſtus, ſabina, cicuta, filix, lingva cervina & omnia ferè ſplenetica, ſi *Ereſio hiſtor. plantar. lib. 9. cap. 22.* habenda fides, qui tamen experientiam non habet ſuffragantem. *Opium*, de quo *Renodæus lib. 1. ſect. 10. de mat. med. cap. 2.* prodit, quòd libidinis œſtrum potentius coërceat, atque carnis motus ignavos reddat, *à Garzia l. c.* cui nec *Willis pharm. rat. diatr. 1. ſ. 7. c. 2.* contrarius videtur, huc etiam refertur; quamvis *Verulamius hiſt. vit. & mort. p. 526.* manifeſtò Venerem excitare affirmet, adſtipulantibus *Cardano*, *Scaligero*, *Monarde*, *Saario*, *Mandelslo aliisq;* rerum Indicarum ſcriptoribus. Gordium hunc nodum ſolutum vid. *poſt. D. D. Sachſ. obſerv. 69. An. 2. Ephem. Germ. dec. 1. p. m. 126. in Excell. VVedel. Opiol. l. 2. ſ. 2. c. 7.* *Camphora*, quæ apud Veteres maximè ſuſpecta, metuenda non eſt, niſi

 uſu

usu frequentiori peccetur, ubi ob partes ♀eas, subtiles, purissimas, sali volatili remixtas, fortiter penetrando, similes in sanguine obvias dissipando imbibendoque refrigerat quadantenus; sive, ut *Helmontius potest. med. §. 4.* explicat, archeum subigit aut fugat, Veneremque infringit. *Ex regno minerali* accusantur *sapphirus, gagates, smaragdus* tempore cohabitationis gestati; de quibus fides esto penes Autores: It. *auripigmentum, calx viva* utero imposita, &c. *Nimius ☉al. usus*, sed contra experientiam, à nonnullis etiam inculpatur. Ex *regno animali*, caro *turturum*, *animalium castratorum, serpentes, gallorum intestina* in cinerem redacta, &c. *Stricta vestimenta* & Gallicô illô, quod vocant *planchette*, armata, quibus se graciles & agiles reddere nituntur delicatulæ mulieres cum insigni valetudinis dispendio, suum etiam húc conferunt symbolum. vid. *Franc. satyr. med.: de planchett.*

Somnus et vigiliæ etiamsi ad conceptionem parùm facere videantur, attamen mediocritatis terminos si transcendant, nocent. *Ille* immoderatus diutiùs retinet excrementa, quæ retenta corpus adgravant, calorem nativum infringunt, & obnubilatô spirituum lumine torporem ac pigritiem inducunt: prævalentibus autem *vigiliis*, spiritus dissipantur, consumuntur, unde insignis corporis debilitas. Quapropter *Huartus scrutin. ingen. c. 5.* haud frustra dixit, quod is, qui somnô se privet, necessum habeat, ut plurimis afficiatur morbis

Motus & quies attentionem quoque merentur. *Motus corporis* nisi excedat, neque incommodô instituatur tempore, sangvinis ventilationem promovet, fuligines expellendo illud repurgat, & leni diaphoresi crassos & lentos humores discutit: quod è contrario flaccidum reddit *quies*, & excrementa cumulando ad plurima incommoda disponit. Hinc delicatiores, vitam sedentariam & otiosam ducentes pluribus iisque vehementioribus morborum insultibus, adeoque conceptus interceptioni, sæpiùs expositas videbis, præ aliis vilioris conditionis mulierculis, quæ sanitate fruuntur liberiore eaque magis constanti, unde & numerosiori beantur sobole, labore ac motu firmante harum corpora. *Immodicæ* vicissim exercitationes, spiritibus exhaustis & enervatis, artus de-

lassant,

lassant, & totum corpus debilitant, quod efficiunt exercitia virilia, equitationes, saltus, venationes, lucta &c. Inde Magnatum conjuges, ejusmodi exercitiis deditæ, minus fœcundæ creduntur, quod *Hippocr.* de Scythis olim etiam perhibuit *loc. cit.*

EXCRETA & RETENTA legitimè sibi non respondentia varias in fabricâ muliebri dare solent turbas. Natura enim cùm gaudeat emunctoriis pro excernendis superfluitatibus, si excrementa, serosa imprimis, nec per cutis poros insensibili transpiratione evaporent, nec per urinam, nec per alia loca particularia evacuentur, aliorsum sibi viam quærere coguntur, atque ad uterum, commune aliàs impuritatum in sexu viliori receptaculum, saburrâ depositâ, arvum genitale à constitutione naturali, facilimè avertitur ac sine fruge relinquitur. *Evacuationem lunarem* terminos transgredientem fœcunditatis hostem fieri ex *cap. 4.* patet. Idem adscribendum dicit *Bened. Sylvat. c. 4. obs. 64.* hæmorrhoidibus diutius fluentibus. *Fonticulum* diu apertum sterilitati patrocinari tradunt nonnulli, sed citra rationem & experientiam.

Quæ cum *Messalina*, portentosæ libidinis fœminâ,

Quæ resupina jacens multorum absorbuit ictus
& lassata viris, nec dum satiata recessit,

certamen ineunt in Veneris palæstrâ aut tardius eandem ingrediuntur, viam ad conceptionis abolitionem sibi pandunt facilem. *Illud* prostibula in tabernis meritoriis, vulgatô corpore, quæstiuncula venari solita; *hoc* serum ineuntes conjugium probant. Abstinentia enim & actus venerei longior intermissio in humidis & optimè constitutis corporibus varios gignit morbos, præsertim inflammationes periculosas, ait *Verulamius sylv. sylvar. cent. 7. p. m. 893.* plura de his *vid. apud Conring. de hab. German. causis. p. 43. Jason. à Pratis de uter. l. 1. c. 8. Sennert. l. c.*

ANIMI PATHEMATA, quæ sexum sequiorem valdopere exercere assolent, suâ non vacant culpâ, etiam quoad hunc affectum. Potissimum autem mœrore, terrore, aliisque tristibus animi affectibus emaciatæ, occasionalem infœcunditatis præbent causam, spiritus de statione suâ pellendo, flammulam vitalem suffocando sangvinisq; crasin invertendo. Ita mœrore & pavore subitaneô quasdam steriles

factas observavit *Sinibald. l. 6. Geneanthrop. tract. 2. cap. 2.* De irâ, odiô & Zelotypiâ idem pronunciandum esse, quotidiana testatur experientia. Hinc iracundæ, & odio nimis indulgentes vel absque fœcundis matrimonii deliciis vitam transigunt, vel immaturos fructus citiùs dimittunt. Fœcunda Clinopale sedatos poscit animos & compositos, inimicaque adversatur oscula. Invitos amores steriles esse, desideratos verò dulces dixit *Aetius lib. ult. de odio c. 29.* Nec effusum *gaudium* culpâ vacare videtur omni, cum propter spirituum jacturam & effusionem periculum minitetur virtuti prolificæ. Omnium autem maximè inculpanda *tristitia* ob suppressam flammulam vitalem & spirituum algorem. *Venus* enim læta diligens, jucundos & amicos efflagitat amplexus, à tristibus præcipuè curis alienos. Hæc enim juxta Poëtam,

non solet in mœstos læta venire toros,

neque etiam fœminam, cohabitationis tempore plorantem, fœcundare, nec gemebundam prolis reddere vult participem. Asserti patronum nominamus *Mercurial. lib. 11. de morb. mulier. c. 2.*

Caput VII
causas adducit præternaturales.

Ex causis præternaturalibus, quæ cum reliquis ita compositæ, ut una alterius sit fomes & incitamentum, attendi debent, corporis totius *cacochymia* eamque insequens *cachexia*, quam sæpè sterilitatem comitari testantur practicorum monumenta. *Uteri* item *dyscrasia*, *intemperies*, *fluor albus*, *uteri procidentia*: In maritatis, *partus difficiles*, *abortus frequentes*, *improvida secundinarum avulsio*, *partium genitalium refrigeratio*, *aliæq;* dispositiones morbosæ.

Hùc spectat *uteri & ovariorum resectio*, cujus exemplum suggerit *Nob. D. D. Volckamer. Ephemer. German. dec. 1. ann. 6. & 7. observ. 72.* seu castratio, quæ olim apud gentes quasdam fuit familiaris,

liaris, veluti ex *Alciat. in l. spadon. ff. de verb. sign. & lib. 4. antiq. lect. cap. 10.* adducit *Kornemann. de virginit. jur. c. 16. Schenck. l. 4. observ. 326. Wierus de præstig. Dæmon. lib. 4. cap. 20.*

Molam sæpè uterum infestare, ut immodicum sangvinis profluvium sterilitas interdum subsequatur, scribit *Mercat. l. c. c. 3.* Ex *strangulatione uterinâ* eundem provenire autor est *Hippocrat. l. 2. de morb. mul.* Sic etiam ἄφοροι fiunt, quando αἱ μῆτραι πρὸς τὸ ἰσχίον ἐναποθέωσι, *uteri ad coxendicem eminent*, juxta eund. *lib. de nat. muliebr. sect. 5. p. m. 128.* Idem accidit ex morbis acutis & chronicis viscera naturalia debilitantibus, coctionum leges invertentibus, quales sunt *febres* omnis generis, *hydrops*, *paralysis*, *dyscrasiæ viscerum*, *sive* sint nativæ, *sive* aliunde prognatæ, *Variola Gallicanæ*, *elephantiasis*, *Phthisis* &c.

Trahendi quoque in hunc censum veniunt *morbi conformationis*; de quibus, cum *cap. 4.* satis prolixi fuerimus, crambem bis coctam apponere nolumus.

Omentum p. n. pingve & os uteri comprimens inculpat, ut mihi videtur, absque culpâ *Hippocr. 5. aphor. 46.* durum aliud, crassum & lapideum *Panarol. pent. 3. obs. 10.*

Uteri *inflammatio*, *cancer*, *œdema*, *erysipelas*; de quorum diagnosi & curatione admodum prolixus est *Vidus Vidius tom. 5. oper. pract. lib. 11. cap. 15. & 19.* Hùc etiam faciunt, ut & ejusdem & tubarum *hydrops*. vid. *Tulp. lib. 4. observ. med. cap. 45. de Blegny l. c. An. 1. Mens. Jun. observ. 9.*

CAPUT VIII
differentias evolvit.

ABsolutâ causarum serie, differentiæ, quæ & ad prognosin, & ad curationem planam ostendunt viam, methodo receptâ nunc veniunt explicandæ. Ast, cùm plurimæ, eas solummodò enumerabimus, quæ desumuntur vel à genere, vel à subjecto, vel *causis* aliisque circumstantiis.

A genere desumtâ differentiâ, sterilitas *alia* est nativa, & à primis incunabilis congenita; *alia* adscititia, quæ post ortum tem-

poris successu ab errore plerumque externo nascitur. Sic *aliæ* steriles sunt absolutè & simpliciter, quæ nunquam concipere possunt, etiamsi hujus vel illius viri utantur consvetudine; *aliæ* comparativè, & respectu ad maritum, ita, ut in primo conjugio steriles, in altero, alii junctæ viro facilè imprægnentur: *aliæ* tantùm ad tempus, ob affectum quendam uterinum, quô curatô concipiunt: *aliæ* pepererunt quidem, postea ob vitium in puerperio contractum nullam ulterius enituntur sobolem.

Alia sterilitas quoque est manifesta, cujus causa evidens & cujus facilè reddi possunt rationes: *alia* occulta, quæ à supremo Numine, interdum ab incantatione, dæmonumque præstigiis originem deducit.

Ratione subjecti, alia est universalis, à totius corporis intemperie & morbosâ dispositione exorta: *alia* particularis, à parte quadam malè affectâ proveniens: *alia* ἰδιοπαθικὴ, quando vitium organis, generationi inservientibus inhæret, *alia* συμπαθικὴ, quando aliundè communicatur.

Causarum ratione, tot numerantur differentiæ, quod causæ à rebus supernaturalibus naturalibus, non naturalibus & præternaturalibus peti potuerunt.

Cap. IX.

Signa eruit diagnostica.

HActenus causas & differentias recensuimus, nunc etiam ad signorum fontes progredimur. Ὀρθῆς θεραπείας πηδάλιόν ἐστιν ἡ διάγνωσις. *Internotio rectæ curationis fundamentum est*, inquit *Trallianus lib. 9. c. 1.* Hæc verò cognitio absq; signis certis nulla est. In quantum enim dignoscenda morbi præsentia de signis nobis constiterit, tantum in curatione feliciter absolvenda obtinebimus. Et quamvis symptoma hocce in se consideratum spontè pateat, nec pluribus indigeat signis distinctivis, è re tamen fore arbitramur, ordine suô eadem perpendere, quæ sunt vel *diagnostica, vel prognostica.*

De *diagnosticis* in antecessum monendum, quod experimenta quædam instituantur à quibusdam, ut scilicet patefiat, *utrum viri, an fœminæ*

minæ culpâ sobolis generatio sufflaminetur? Si utriusq; semina,(verba sunt *Mercati* ex Avicenna & Rhase *l. sæpè cit.*) projiciantur in aquam, quod supernataverit, sterile judicetur. Sed cùm hæc seminis probandi ratio impia, homine Christiano indigna, neque veritati congrua, meritò ut turpis & falsissima exploditur. Simili modo nec ex reliquis experimentis ibidem recitatis certi quidquam hariolari possumus, quare ceu irrita, inania & ab honestate remota jure rejicit *Sennertus loc. alleg.*

Certiora, imò *tutiora* sunt signa, si inquiratur, num causa infœcunditatis resideat in viro? quod ex iis, quæ aliàs Autores de impotentia virili producunt, facilè dispalescit; nempè si in viro nihil vitii deprehendatur, illud in fœminam rejiciendum.

Hinc *ratione generis* sterilitatem indicant, *color faciei pallidus, propensio in somnum, sedati animi gestus*, quando *nullus* planè, aut exiguus adest *Veneris appetitus*, quando ante & *in coitu nullam* percipiunt voluptatem. Certissimum exhibet signum & infallibile, quando mulier secundâ & tertiâ vice, cum viris diversarum complexionum matrimonium inierit, ex nullo tamen impragnata fuerit.

Subjecti ratione, partium affectarum signa ex functionibus earum variè læsis patefiunt. Sic uterum & ovaria hôc malô affecta, intemperies æque totius ac partium manifestat. Vaginæ aliarumq; partium externarum læsionem ægræ relatio & circumstantiarum consideratio sedula patefacit. Organa genitalia *per essentiam* laborare indicatur, si nullus in diæta vel aliis rebus non-naturalibus commissus error; *per consensum* verò, si *aliarum* partium dispositio prava præcesserit, vel *totius* corporis malè affecti indicia sese exhibuerint.

Causarum diagnosis est abundans, prout ipsæ causæ sunt patentes.

Caput X.

prognosin instituit.

De morbi eventu dicturis spectandæ sunt triplices prædictiones, quæ sicuti in quolibet, ita & in præsenti in eô versantur, ut 1.

even-

eventum morbi 2. durationem 3. modum eventus determinent.

(1). *Eventum*, quoad *ſalutem & mortem*, quod ſpectat, mortis periculum quidem non minatur malum; cùm tamen individuo & ſpeciei detrimenta afferat haud indemnia, nec ſalutare, nec lethale verè pronunciari poterit. Eſt enim ſterilitas matrimoniorum perturbatrix, maximas conjugibus creans moleſtias, potiſſimùm mulierculis, quas præ fœcundis magis morboſas, tardiusque his ſeneſcere, non ſine ratione & experientiâ dixit *Avicenna loc. cit.*

De futurô eventu: *an curabilis ſit affectus hicce?* ex cauſis antecedentibus optimè dignoſcitur. Infœcunditas ab ortu contracta parum ſalutis pollicetur, ſi *Ariſt. l. 2. de gen. animal.* fides facienda. Quapropter eam in genere à ſolo Deo curari poſſe aſſerit *Avenzoar 2. th. tr. 5. cap. 1.* quod tamen abſolutè non concedit *Mercurialis l.c.* quandoquidem potenti adjutus medicamine archeus ſæpè vincit morbum, fœtumque dat feliciter. Nam *ſi* ægra ætate gaudeat vegetâ & ab erroribus naturæ non adeò magnis oriatur ſterilitas; *ſi* à cacochymia; *ſi* à menſibus delinquentibus, aut vitiô aliô uteri non enormi, ſpes affulget tutæ & jucundæ curationis.

Si verò nativa, *vel* in habitum quaſi degenerata uteri diſpoſitio p. n. *aut* alius morbus incurabilis præceſſerit, omnis ſpes inanis, & incurabilem relinquit affectum. *Morbi conformationis* in numero deficiente, *aut alii* graviores, parum ſpondent ſalutaris reſtitutionis. Hùc pertinet illud *Hippocraticum lib. 2. prognoſt.* Sterilitas *ex ulceribus* difficulter curatur. Imò etiamſi curentur ulcera, propter cicatrices ibidem relictas ſteriles erunt fœminæ, *lib. 1. de morb. mulier.* Si *à faſcino* proveniat, difficilis eſt curatio, ſed non impoſſibilis, adſtipulante *Nobiliſſ. Dn. D. Wedelio l. 2. de medic. facult. ſect. 2. cap. 13. & part. 2. theorem. med. ſect. 5. th. 18.* Sedulò igitur proſpiciendum, num curari poſſit affectus nec ne, ne generoſis remediis fruſtra adhibitis, famæ & exiſtimationi ſuæ malè conſulat Medicus. Cum autem ejusmodi ſterilitas cognitu admodum difficilis ad empirica, incerta, ſæpe ridicula & ſuperſtitioſa confugiunt experimenta, quæ ex doctoribus ſuis haurienda. *Hippocr. 5. aphor. 59.*

experimentum, an infœcunda curari poſſit, fieri jubet ſuffitu per inferiora exceptô, quod amplectitur *Lotichius obſerv. med. lib. 5. cap. 1. obſ. 13.* viam & modum monſtrante *Lindenio phyſ. med. cap. 6. art. 8.* Huic *Cardanus* tantam tribuit fidem, ut etiam virginibus adhiberi ſuadeat, priusquam marito tradantur. Omnimodam certitudinem experimento ineſſe vix credimus; ſiquidem Autore *Riverio lib. 15. prax. c. 15.* à Medicis interdum hóc cum aliis ejusdem comatis, in uſum vocari ſolet in gratiam Principum & Magnatum, quibus ſterilitatis cauſa facere licet divortium. Virgines, ait *D. Dieteric. in Jatræo*, in ſe quidvis aliud potius admitti patientur, quàm odoratum hoc infundibulum.

(2.) *Duratio* ex ſterilitatis natura deſumitur, cujus ratione morbis chronicis adnumeratur, qui longum poſtulant curationis tempus. Patientia hîc opus. Natura enim ſui juris ad humanas raró componitur leges, modò properat, modò lentas nectit moras. Non ſemper feſtinat fœcunditas, aliquando dilatata pleniores parit fructus, *inquit B. Rolfincius.* Cauſæ quò altiores egerunt radices, & quò major à ſtatu naturali receſſus, eò diutiùs retardant reſtitutionem, majoremque inſumunt medicaminum adparatum. Experientiæ tamen ſuffragiô conſtat intra aliquot menſium decurſum, ſublatis cauſis, alacriter affectas Veneri litaſſe feliciterq; concepiſſe.

(3.) *Eventus modus* ad *ſalutem* fit, cùm archeus auxilium adeptus per medicamenta, corpus ab humoribus vitioſis, aliisq; impuritatibus liberat, illos diſcutit, per varia ſecretoria quovis modo evacuat, depletionem lunarem in ordinem redigit, M. S. & partibus genitalibus vigore naturali reſtitutô. Si verò corpus ſenile, cachexiâ inveteratâ, aliôque morbô graviori diu vexatum offeratur; ſi ſterilitas congenita, aut aliô errore organicô inſigni orta, tùm ſanè nullus ſperandus ſalutaris eventus, omnis ſobolem pariendi ſpes concidit & collabaſcit.

CAPUT XI.

ad curationem facit accessum.

EXplicatâ hactenus felicibus auspiciis morbi naturâ cum suis caussis, differentiis & signis, curationem nunc facilius adgredimur, observatis indicationibus, usitatis ex fontibus depromendis.

INDICATIO CURATORIA tota in eô erit occupata, ut humores peccantes quilibet in corpore & sanguine corrigantur, eliminentur, obstructiones & conformationis vitia, si quæ in organis generationi velificantibus occurrant, quantum possibile, tollantur, & ad constitutionem naturalem reducantur, peculiares partium, imprimis uteri, affectus amoveantur, ac ipse archeus confortetur, corroboratô corporis vigore specificis & analepticis.

PRÆSERVATORIA removendis caussis invigilat, & ne ad mali propagationem ulterius concurrant, sedulò prospicit. Hisce enim nisi obviam eatur, frustrà erit omnis curatio. Novâ quippe materiâ iterum collectâ, symptoma continuò capit incrementa, nec Medicus unquam speratum obtinet finem.

VITALIS, vires tàm totius, quàm partium genitalium respicit, alimentis optimè nutrientibus & medicamentis aphrodisiacis in tempore reficiendum, ac per alia appropriata succurrendum præcipit. Hisce indicationibus ut satisfiat, Medicus selectô auxiliorum adparatu, ex triplici gazophylaciô desumendô instructus esse debet, aliàs similis est levis armaturæ militi, qui referente *Alexandr. ab Alexandr. l. 2. genial. dier. cap. 13.* rudibus & parum nitidis armis, vel strigosiori equo & macie confectô utebatur, ad impetus hosti faciendos minus idoneis.

CAPUT XII.

fontem aperit chirurgicum.

CHirurgia varia eaque diversa subministrat præsidia & auxilia, è quorum numero affectui nostro conducibilia proferemus. Inter illa prima tenet subsellia generosum & vitæ humanæ maximè proficuum

cuum & sæpè præsentaneum auxilium, *Venæ sectio.* Hæc quamvis ob intemperiem frigidam & humidam, quæ in plurimis venit corrigenda, parum emolumenti afferre videatur; causarum tamen & circumstantiarum ratione sæpè locum invenit. Nam, si ex tributi lunaris defectu & collectâ inde sanguinis vitiosi copiâ conceptionis læsio provenit, utique V. S. nullum utilius sub sole existit remedium, loco & in tempore administratum.

Parili modô mensium depletio nimia ubi in culpa, omnia plerumque frustra impenduntur, nisi celebrata fuerit V. S. quæ vel sola medelam afferre solet. Ita in obesitate exuperante, cum sanguinis copia diminutionem imperet, ne pondere natura gravetur & mole, & ob permixtos humores alios ad partes affluentes, curationem retardet, optimô cum successu in usum vocatur.

Cæterum *cucurbitulæ* V. S. vices sustinentes, urgente necessitate sat commodè substituuntur; magis tamen scarificatæ, quàm siccæ, quæ, *teste VValæo meth. med. p. m. 294.* parùm operantur & sanguinem saltem ab unô locô in alium trahunt. *Hæmorrhoidibus* curatam vidit conceptionis læsionem *Fabr. ab Aquap. part. 2. oper. chirurg. c. 97.*

Fonticulos, etsi ab *Helmontio*, *Martiano*, *Primerosio*, tanquam remedia parum aut nihil juvantia rejiciantur, in nostro affectu, parti crurum sylvestri inustos, insigni cum fructu nonnunquam in usum vocari posse, confidimus, quoniam humores ad partes debiles deferri consvetos, successive invertunt locoque aptiori eliminant. *Setaceum* quid conferat, edocet *Hildanus cent. 1. c. 4.* ubi profluvium album & inde ortam sterilitatem eô felicissimè curavit.

Flagella, quibus Romanorum mulierculæ, sterilitate laborantes, Lupercis februantibus se offerebant, cum remedium crudelius, commendare nolumus, ne ipsi in sexum verecundum crudeles videamur. Nihilominus legi possunt, quæ de ejusmodi curâ ex Festo Pompejo & Dempstero recitat *Illustris Barthol. epist. de flagror. usu in remed. p. 22.*

Morbi conformationis, nisi profundè lateant, unicè auxilium expectant à chirurgia. Atretæ enim sive velatæ ad conceptionem aptæ reddi non possunt, nisi pudendorum orificium clausum, factâ scalpellô acutô incisione, aperiatur, hâc tamen cum cautelâ, quam

 dat

dat *Sylvius lib. 3. med. prax. c. 5. §. 75.* ne lædantur carunculæ myrtiformes, partesque ipsis adnexæ: hac peractâ & sanguinis fluxu ἰσχαίμοις sedatô, vulvæ fistula plumbea indatur, medicamentô epuloticô illita, ne labia iterum coalescant, usque ad perfectam consolidationem. Ubi & illud insimul tenendum, quod membrana superflua, si adsit, consumenda tollendavé, vel medicamentis erodentibus, sive cauteriis potentialibus, vel cultello forficibusque.

Eodem ferè modô curatur *occlusio orificii interni* à carunculâ, nisi quod ante operationem, imò in operatione ipsâ opus habeat chirurgus *speculô uterinô*, in fine itidem fistulâ perforatâ, quò cicatrix meliùs inducatur.

Plura de hac operatione tradunt post *Corn. Celsum & Aëtium Aquapend. l. c. 84. Scultet. armament. chirurg. p. 1. tab. 43. Barbette oper. chirurg. part. 1. cap. 13.* Similiter inutile & sequiori sexui molestissimum tentiginis incrementum aliæque excrescentiæ & sarcomata, instrumentô ad polypi excisionem adcommodatô, auferuntur, ductu sæpè laudati *Aquapend. lib. alleg. c. 86.* quæ ablatio, testibus *Bellonio & Paulo Jovio*, Æthiopibus, Ægyptiis, aliisque fœminis orientalibus maximè usitata & necessaria.

CAPUT XIII.

pharmaceutica remedia adducit.

RElictô fonte chirurgicô ad pharmaceuticum progredientes, egregia offendimus auxilia ad debellandum hunc hostem maximè aptata, quæ dogmaticorum more, singula suis loculis reposita, trademus. Cùm autem pro causarum multitudine & diversitate curatio, modò ad totum corpus, modò ad uterum ac reliquas partes genitales sit dirigenda; medicamenta quoque dividantur in universalia, quæ corpus universum magis respiciunt, & particularia, quæ parti potissimùm laboranti succurrunt: ita in sterilitate, ab humoribus in corpore & uterô abundatibus, oriunda, universalia neutiquam debent prætermitti. Hinc agmen ducunt

LENI-

LENIENTIA, quæ ſicuti in quovis ferè morbô conducibilia, ita ſpeciatim & in noſtro conveniunt, & quidem tantô magis, quòd *partim* per ſe indicata, primas vias ab impuritatibus repurgant, inteſtina blandè abſtergunt, ſordesque collectas ad inferiora divertunt; *partim*, quòd aditum præparant faciliorem medicaminibus cæteris. Adde & hoc, quòd mulierculæ delicatiores purgantia fortiora non æquè ſuſtinere valeant, hæc verò purgantium vices excipiant. Ex plurimis laudamus *paſſul. min. mann. calabr. decoct. prunor. ſyr. roſar. ſolut.* & *aloëtica*, qualia ſunt: *Pil. aloët. Eſtenſ. Glaſſian.* ♀r. *Quercet.* ♂*al. Dn. D. Præſ.* &c. quæ pro lubitu acui & exaltari poſſunt. Species laxantes pro infuſione & nodulis cum uterinis remixtæ, quoniam notæ atque in practicorum analectis largâ manu conſignatæ, prolixiorem enarrationem hic non efflagitant.

Clyſteres lenientes, additis uterinis elutrientibus & abſtergentibus, ob uteri viciniam uſum pollicentur non condemnendum, propterea nec laude ſuâ privandi.

PRÆPARANTIA lenientibus nunc adjungenda, quæ, pro diversâ humorum naturâ & corporis diſpoſitione, varia eſſe ſolent, potiſſimùm ex incidentium, attenuantium & aperientium familia, inter quæ ♂alia reliquis palmam facilè præripiunt, dum pituitam diſponunt ad exitum & obſtructiones, ſi quæ adſunt, reſerunt, unde optimô jure *ab Excell. VVedelio* ſterilitatis panacea ſalutantur, & ſi humores acidi, auſteri, acres deliquerint, abſorbentia, præcipitantia & invertentia maritanda, omnia pro judiciô cordati ac prudentis naturæ miniſtri: Talia ſunt ⊖ *artemiſ. abſinth. croc.* ♂ *aperit.* ⊖ *digeſtiv. pulv. cachect. Quercet. Mixt. S.* ♎ *aperit. Penot.* ℞*a* ♂ *pomat. cydon. Eſſ.* ♂ *abſinth. Eſſ.* ♂ ⊕*lat. c.* ℞*. papav. rhœad.* combinata & ſimilia.

Præparatis humoribus PURGANTIA propriè ſic dicta eſſent producenda, ut ablatis ſuccis inutilibus humores aptarentur ad contagium ſeminale ſuſcipiendum, ſed, quoniam notiſſima & ab artis gnarô, facili laboris impendiô in variis formis præparari & præſcribi poſſunt, tempus & paginam in iis recenſendis inſumere nolumus. Eapropter B. L. ad autores, qui de morbis mulierum commentati ſunt, remittimus, ubi amplam horum reperiet farraginem.

VOMI-

VOMITORIA mira interdum in hoc affectu præstant, imprimis ab incantatione exortô, *autore B. D. D. Michaelis.* ubi *helleborus niger*, *☿iata* & *⊕lica* eximiè se gerunt.

DIAPHORETICA, post sensibiliter evacuantia, cacochymiam & cachexiam feliciter exhauriunt, humores pravos discutiendo & ab uterô repellendo. Laudantur præ cæteris Bezoardica mineralia v. g. *Bezoard. mineral.*, *♃le*, *♂le*, *☿ diaphor. C. C. phil. ppt. mag. eboris*, *☿ ☿al. cachect.* Salia fixa : *cent. min. matricar. meliss.* Item ℞. *Bezoard. acid. Ess. theriacal. lignor.* ♒ & *Essent. lign. sanct. theriac. Androm. Mithridat.* Quò etiam pertinent volatilia : ℞. *Bez. vol.* ♒ & *liq. CC.* & *eboris succinat.* ⊖ *vol. succin. C. C. ebor. viperar. flor.* *✱ci*, ♒ ⊖ *✱ci*, cum ☍is uterinis aliisque congruentibus amicabili connubiô maritatus. *Decoct. lign. Gvajac. simpl.* & *compos.* (cujus descriptionem dat *B. Rolfinc. ordin.* & *method. consult. cons. 2. lib. 11.*) *decoct. lignor. cum rad. sassaparill.* commixtum itidem conveniunt ; & hoc in passu *Sassafras* vel in decoctô vel essentiâ vel ℞. princeps decantatur remedium à pluribus. vid. *Bauhin. histor. plantar. lib. 4. cap. 33.*

DIURETICA ad extirpandam infœcunditatem admodum idonea, quoniam vasorum genus permeando, quicquid vitiosi offendunt, ad renes deducunt, ut unà cum urina per vias ordinarias eliminetur, sicque uterum impuritatibus refertum egregiè mundificant. Laudem ex multis merentur ♒ ⊖*is*, ⊕*li*, ♀*ri*, ℞*a violar. rosar.* ♒ *aperitiv. Penot. Clyss.* ☿ ♀*rat.* ♂*at. D. D. Præsid.* ℞ ♂ *variæ c. arcan.* ♀, ℞ *aperit. Mœbii*, *Zwelferi*, ♒ *terebinth.* ♀ ♂*al. Zobelii*, *arcan. duplic. arcan.* ♀, *lap.* ♋. *Pil. de therebinth.* quarum usu frequenti per ver & autumnum sterilitatem curavit *Ballon. lib. 3. consil. 30.* Peccante corpulentiâ nimiâ, præmissis præmittendis, *pil. de sandaraca Mynsichti*, nec non *sassafrata* ante laudata egregia sunt.

ACIDULÆ ET THERMÆ, *Carolinæ*, *Spadanæ*, *Swalbacenses* &c. internè usurpatæ, purgatô prius corpore per omnia ferè emunctoria, hic & alibi locum inveniunt sat commodum. Fœcundiores enim faciunt fœminas & partes longiori præclusas sterilitate, ad conceptum felicissimè relaxant. Hinc *Fonseca t. 2. consil. 71.* in

aquas *Tetuccianas, Capivaccius & Trincavell. l. 3. consil. 79. & seq.* in *Aponenses, Aquarianas* & *D. Petri* primariam hujus mali curationem rejiciunt.

Post universalia exhibeantur remedia PARTICULARIA ALTERANTIA, sterilitati adsignata & per experientiam à Practicis comprobata, quæ sangvinis, uteri, aliarumque viscerum dyscrasiæ desiderant, corroborandi simul, & specificâ, quod vocant, virtute conceptum juvantia, quorum jam sub universalibus ex parte mentionem fecimus.

Et quoniam frequentissima infœcunditatis causa est cacochymia seu status corporis pituitosus, ita ut lympha, uterus, pori, ovi ductus & ovaria minus benè sese habeant, ♂*alia* suprà recensita optimè indicationibus suis satisfaciunt. His enim solis adhibitis curatam refert fœminam *Celeberr. Wedel. in not. ad casus Timæi*, quæ octo circitur annos in sterili vixerat conjugiô, ut multorum liberorum mater fuerit reddita.

In sterilitate à flatibus uterinis carminativa in genere svaderi debent: *Helmontii* & *sæpe citati Dn. D. Wedelii* experimentô laudatissima sunt semina quatuor calida majora, *vid. tract. de med. facult. lib. 2. sect. 2. c. 4.* Adde his *Monardi* de ligno sassafras, quod habet *Bauhinus histor. plantar. l. c.* plura affert *Vidus Vidius d. l. cap. 19. p. 685.*

Cæterum SPECIFICA, quæ ab Autoribus hinc inde commendantur, sunt *vel* roborantia & stimulantia, *vel* humectantia & mundificantia. Præ omnibus magni æstimantur medicamina ex *satyriô* facta. Sic *hujus essent.* à Crollio descriptam, mirè extollit *Riverius*, in vino Malvatico si exhibeatur. ⊖ *ejusdem vol. Hartmannus* in ▽ vitæ mulier. albo vel vino Hispan. sumtum, quô multas restitutas scribit *Grulingius. Rad.* item *eryng. condit. sem. seseli, ammios, erysim.* NM. *anthophyll. omniaq; aromatosa, succol. Ind. &c.* Et quamvis stimulantia hæc in fœminis non æquè locum invenire videantur ac in viris, quandoquidem in se & à naturâ lasciviam habeat mulier, adeoque *Hippocrate* monitore, semper indigeat moderatore; ex parte tamen conveniunt, quatenus non tam stimulant, quàm calorem debilem firmant & roborant. Porrò famosa sunt *uter. & coagulum leporis, vulv. & uter. cervæ ppt. testic. vulp. & apr. ppt.* præcipuè si cum *essent. ex secundin. mulier. fœcund.* parata propinentur.

tur. ~ *secundin. primipar.* quæ filium enixa, *Essent. testicul. apr. cerv.* ~ *& essent. formicar. maj. essent. contra sterilit. Mynsichti, Michaelis, Extractum contra steril. ejusdem.* ℞ *a Corallior. sassafrat. Essent.* ♀*is* ⊕*li, ac manna* ⊕*li à Schrödero lib. 3. pharm. med. chim. c. 26.* descripta, & decantatissima illa mulierum medicina, *tryphera magna*, ex quibus mixturæ, electuaria & pulveres facili labore confieri valent. *Pulv. Veronicæ* per dies aliquot usurpatum laudat *Sim. Pauli* *Q. B. p. 513. magisterium suum Zwœlffer. pharmacop. Reg. pulv. secundin. human. Riverius*, quem tamen sterilitatem inducere asserunt *Hœferus & alii.* ☍ *majoran.* ♌*at.* coagulô leporinô remistô & moschi tantillô, arcanum conceptui facilitando nulli referandum autumant *Pena & Lobelius stirp. adversar. nov. p. 213. Decoct. pomor. Mandragoræ* cum vino, *Langius*: Hoc, quâ ratione læsæ conceptioni adversetur, inquirit *Casp. à Reies in Elys. camp. quæst. 43. §. 5. & seq. Heliodæus Paduanus in observat.* commemorat, ex usu brodii, in quô *carnes viperinæ* decoctæ erant *cum columba juvene*, mulierem quandam leprosam ita convaluisse, ut semper antea sterilis fœcunda evaserit.

Plura specifica hîc recensere nolo, quæ apud Botanographos & Practicos largâ manu hinc inde adnotata reperiuntur & partim jam dicta, partim apud eosdem evolvi merentur; veluti de *pomo aurantior.* dulci excavatô & *cum croco* in furnô assatô *Hertodt. Crocolog. curios. cap. 70. num. 1.* de placentulâ *mentastri* coronæ instar effigiatâ pectinique appositâ. *P. Borellus cent. 1. observ. 34. de cuminô æthiopico, salvia* hortensi, *alchimilla* arida, fructu & ☍ balsaminæ &c. *Jason à Pratis de steril. arcend. p. 214. Mathiol. lib. 3. commentar. in Dioscorid. cap. 34. Bauhin. histor. plantar. lib. 27. cap. 90. Schenk. lib. 4. obs. 129. pag. 614.* Id unicum adhuc notandum restat, quod in casu dubiô, si sterilitas à fascinô originem sumere videatur, præter svadendas preces medicamentis prioribus addi possint, quæ aliàs contra incantationes laudari soleant, ut *antirrhinum, filix, verbena*, & maximè quod deprædicatur, *hypericum* omniaque exinde confecta. Id in talismodi casu satis commendari nequit *Paracelsus lib. 3. de rebus natural. cap. 5.* & *Angel. Sala l. de Essent. vegetab. c. 7.*

Hæc & similia interna virtutes suas meliùs exerunt, si EXTERNA sive TOPICA eisdem adsocientur.

THER-

THERMÆ *naturales*, ♀*ea, bituminosæ*, ⊖*les*, *nitrosæ*, ad quas mulierculæ lobolis avidæ, tanquam ad asylum, optimô cum successu confugiunt, plurimum spondent auxilii, quando malum à cacochymia, uteri impuritatibus, obesitate exuperante, & si reliqua non juverint. Sic ante laudatæ, externâ suâ alluvione in insessibus ritè usurpatæ, intemperatam uteri constitutionem egregiè corrigunt, singulare robur eidem fœnerantur, ac reseratis viscerum obstructionibus posteritatis spem faciunt optatam.

Artificiales seu *balnea* ex dictis mineralibus adjectis vegetabilibus abstergentibus, uterinis, etiam in illarum defectu parari possunt v. g. *herb. puleg.* ⊖*al. rosmarin. salv. matricar. origan. serpill. calaminth. artemis. bacc. laur.* &c. quibus urgente necessitate ex adstringentium classe admisceantur, *fol. myrtill. lentisci, rad. bistort. tormentill. consol. maj. flor. balaustior. rosar. rubr.* &c. Sic species pro balneo *Mynsichti*, *Hartmanni*, *Sennerti*, aut quas *Grembs. l. 2. arbor. int. & ruinos. c. 1. §. 12. p. 230.* præscribit, finitâ purgatione menstruâ optimô cum fructu in usum revocantur. Ex dictis speciebus etiam parantur *suffitus humidi*, per instrumenta idonea sinu muliebri excipiendi, qui egregiè suam locant operam. *Sicci* si arriserint, adhiberi possunt faciles paratu *ex thure, myrrha, benzoë, succino, mastiche, caryophyll. aromat.* NM. *ros. vulgar.* & similibus, vel in pulvere, vel cum mucilag. tragacanth. in trochiscos formatis.

INJECTIONES ET CLYSTERES *uterini* pro parietum uterinorum & vasorum abluitione, exsiccatione & roboratione ex antea dictis confieri possunt, quales apud *Riverium*, *Mercatum* & alios, qui de affectibus fœmininis scripserunt, ubertim extant. Et, si uterus ex ulcere aut vulnere læsus deprehendatur, traumatica cum aliis congruentibus adjiciantur, svadente *Harveo exerc. de partu p. 275.* Ejusmodi metrenchyta, matronam diù sterilem à vulnerato utero feliciter restituit *Nob. D. Volckammer. Dec. 1. An. 10. Ephem. German. observ. 62.* non omissis medicaminibus internis, ut postmodum proliferô imbre fœcundata quinque liberos perfectos ac sanos enixa fuerit.

PESSARIA & NASCALIA, nisi fastidierit verecundi sexus pudor *ex fol.* ⊖*al. & ejusd. succo, matricar. meliss. aristol. rot ma-*

 stich.

stich. galban. &c. c. ℴℴ spicæ, melle anthosat. rosat. præparata valent, quæ per horas aliquot detenta non infeliciter cedunt. Exempla afferunt *Mynsicht*, *Riverius*, *Grembs*, *Heer*; qui posterior solô succô ☿ial. cum aquis Spadanis & jusculis exhibitô, & injectô ex eodem succo, encolpismô duas steriles felicissimè curavit *observ. 14. p. 177.*

Inunctiones post balnea & suffitus ex oleis & linimentis roborantibus odoratis circa pubem & umbilicum non negligendæ, si modò uterus svaveolentia tolerare potest, e. g. ℴℴ *cheir. nardin. majoran. caryoph. styrac. liquid. Zibeth. mosch. unguent. comitiss.* c. ℴℴ cydon. menth. anis. fœnicul. &c. *Grembs. l. c.* ℴℴ formicar. ad fœcunditatem mirè extollit, cujus descriptionem dat ibidem *p. m. 231.*

Emplastra & Cerata uterina roborantia subumbilicali & lumborum regioni apposita, quæ continuò gestentur vel singulis noctibus usque ad ultimam, quâ menses erumpere solent, septimanam, hùc etiam spectant, v. g. ex *ladan. elect. alipt. moschat. thur. mastich. galban. styrac. c.* ℴℴ *caryophyll. cheirin. & cera. Empl.* pro matric. *de galban. tacamahac.* de *mastich.* &c. Huc refer cataplasma *Foresti lib. 28. obs. 58.* & *sacculos* ex *meliss. calamintha, mentha a. matricar.* compos. & cum vino conspersos ac à *Sennerto*, *Riverio*, *B. Rolfincio* aliisque commendatos.

Ad magneticam curam, quâ per transplantationem infœcunditatem abigere contendunt, nonnulli confugiunt; quâ de vid. post *Turnheiser. Tenzel. in medicin. diastat.*

Caput XIV

diætam subnectendo dissertationi finem imponit.

Superest postremò, postquam remedia pharmaceutica ad infœcunditatem exturbandam facientia hactenus delibavimus, ut legitimum rerum, quarum inevitabilis nobis semper intercedit necessitas, usum brevissimis subnectamus.

Aër, cujus prima cura esse debet, ei, quem supra *cap. 6. de non naturalibus causis* conceptui arcendo commodum diximus, sit contrari-

tis, videlicet eligatur purus, temperatus, à qualitatibus alienis immunis, ad calidum & ſiccum inclinans, verno, juxta *Hippocratis* elogium, ſimilis. Talis ſi non ſit, arte concilietur ac conſervetur. Vitetur fœtidus ac alioqui ingratus, nimis humidus, à ventis auſtrinis inquinatus, nebuloſus, frigidus.

Cibus; cùm juxta legitimæ methodi dictamen adſumtus, multum conferat ad abigendam ſterilitatem, in uſum quotidianum trahatur εὔπεπτος καὶ εὔχυμος, qui parum excrementitii ſecum occulit, alibilem ſpirituoſumque ſangvinem ſuppeditans, eoque utatur ægra in quantitate modicâ, ne ventriculum gravet; in qualitate magis ſiccâ, quàm humidiori; vitet lacticinia, farinacea, non fermentata, frixa, viſcida, fumô indurata; item acida, pingvia, leguminoſa, *verbô*: cruda omnia. Hæc vel non, vel parcè menſæ adponantur. Horum loco exhibeantur carnes animalium juniorum delicatiores, bubula de juvene cum rad. paſtinacæ cocta, *conſiliô B. Rolfincii l.c.p. 895.* caponum, gallinarum, columbarum, perdicum, coturnicum, alaudarum, turdorum, ruſticularum, attaginum, piſces ſaxatiles & gammari, quorum carnem ad excitandam Venerem inter alia commendat *Platerus* citante *D.D. Sachſio, Gammarolog. lib.2.ſ.2. c.6. p.770.*

Potus ſit cerevitia probè defecata, lupulô condita. Vino adſveſcat generoſo, Hiſpanico, annoſo. Rubrum præ albo eligendum monet *Cous*. Aquarum frigidarum, nivalium, paluſtrium aut glacialium uſus penitùs interdicendus.

Somnum & Vigilias quod concernit, in iis ſemper cavendum τὸ πολύ. Utraque enim niſi vices debitô tempore alternent ſeqve invicem ſublevent, periculum minantur.

Motus & Quies juſtis temperentur menſuris. Præſtat blandum & lenem anteponere vitæ ſedentariæ & qvieti nimiæ, qua plurimas in corpore colliguntur impuritates & excrementa; alvus quotidiè ſuum faciat officium, ſi non, aptis ſolicitetur adminiculis. Menſium quoque ordinaria habenda ratio, ut in ſingulis debitè & cum εὐφορίᾳ pro ætatis, temperamenti, vitæque generis conditione naturæ fiat ſatis.

Tandē *animi pathemata*, rectæ rationis moderentur habenis, præſertim triſtiora, quæ cane pejus & angve fugienda. Metus, odium, ira & triſtitia longiſſimè abigenda, & ad Indos Garamantasq; releganda mo-

rositas. Omnia sint læta in concipiente, hilari animô expectet prolem. Severæ cogitationes, etsi bonæ, ut & solicitudines tunc temporis penitùs exulent. Venus deinceps quomodo colenda, ne impudicis aurem vellicemus, recensere supersedebimus. Plura qui desiderat; adeat *B. Rolfinc. l. c. p. 897.*

Atque hæc sunt, quæ de affectu maximè exosô & detestabili apud Veteres pro ingenii modulô adducere licuit, fatemur nonnulla præterita esse, nonnulla levi tractata manu, sed cum *Autore Quintiliano*, studiorum quædam sit infantia, veniam speramus B. L. donec & ætatis & doctrinæ fructus maturiores meliora polliceri valebunt. Medicè hunc morbum tractavimus non Ethicè, quòd si tecum perpenderis, facilem nobis veniam eris daturus. Vale & hæc quô scripsimus, castô perlege animô.

SOLI DEO GLORIA!

DE *Sterili* loqueris, *sterilis* non semina reddis
Doctrinæ: en fructus! contexta volumina filo
Pœonio! Sunt grata Chironi, plaudit Apollo.
Addo meum votum: Reddat tibi munera virtus!

Honoris ergô Nobil. & Clariss. Dn. Ddo scrib.
Frid. Bechmann D. P. P.

NOn sterile ingenium Tua dissertatio docta
arguit. Hinc praxis larga & fœcunda sequatur
famaq; cum pleno fortunæ & divite cornu.

His Clarissimo Dno BERTUCHIO, Medicinæ Doctorando dignissimo gratulatur & felices successus adprecatur
Rud. Wilh. Krauß/*Phil. & Med. D. P. P.*

HActenus ingenii conceptus ubere fructu
eximium peperit non sine laude decus.
Jam fœcunda bonis largitur hygeâ brabéa,
pluraque mox spondet partus honoris apex.

Αὐτοσχεδιαστὶ plenissimo tamen affectû facieb.
Georg. Wolffg. Wedelius D.

BErtuchi; *virtus nunquam* sterilescet, *acumen*
Ingenii prorsus sterilitate *caret.*
Cernis? ut auratam texat nunc fama coronam,
Quam templi in medio fornice figat honor.

doctissimo Dn. Candidato gratulatur
Johannes Frischmuth/*P. P.*

(o)